

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ
ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ “ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ”

Διπλωματική εργασία

Η Συμβολή του Εθελοντισμού στις Κοινωνικές Επιχειρήσεις

Φοιτητής : Σκλιάς Ιωάννης
Α.Μ : 215108

Τριμελής Επιτροπή: Ε. Θεοδωροπούλου, Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Ρ. Μητούλα , Αν. Καθηγήτρια
Ε. Σαρδιανού , Επ. Καθηγήτρια

ΑΘΗΝΑ 2016

HAROKOPIO UNIVERSITY
SCHOOL OF ENVIRONMENT, GEOGRAPHY AND APPLIED
FINANCE
DEPARTMENT OF HOME ECONOMICS AND ECOLOGY
POSTGRADUATE PROGRAMME "SUSTAINABLE DEVELOPMENT"

Master Thesis

Contribution of Volunteering in Social Enterprises

Student : Sklias Ioannis
R.N : 215108

Three-member Committee: H. Theodoropoulou , Supervising Professor
R. Mitoula , As. Professor
E. Sardianou , As. Professor

ATHENS 2016

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Χωρίς αμφιβολία, το επιχειρηματικό τοπίο της ελληνικής πραγματικότητας έχει αλλάξει κατά πολύ τα τελευταία χρόνια. Η θεσμοθέτηση των Κοινωνικών Επιχειρήσεων προετοίμασε το έδαφος για την ανάπτυξη του Τρίτου Τομέα στην Ελλάδα, σημαντικό κομμάτι του οποίου είναι και το εθελοντικό κίνημα. Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει σαν σκοπό τη μελέτη της συμβολής του εθελοντισμού στο επιχειρηματικό μοντέλο των κοινωνικών επιχειρήσεων. Γιαυτό το σκοπό, πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με φορείς του κρατικού μηχανισμού αλλά και εκπροσώπους Κοινωνικών Επιχειρήσεων και έγινε ποιοτική ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν. Τα συμπεράσματα έδειξαν ότι η έννοια του εθελοντισμού είναι εν πολλοίς παρεξηγημένη, ενώ υπάρχουν ακόμα περιθώρια βελτίωσης στην επίδραση που μπορούν να έχουν οι εθελοντικές δράσεις ως παράγοντας ανάπτυξης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, με θετικές όμως τάσεις.

ABSTRACT

The enterprising scene in Greece has without a doubt changed a lot in recent years. The enactment of Social Enterprises laid the foundation for Third Sector growth in Greece, with volunteering being an important component. This master thesis discusses the contribution of volunteering in social enterprises' business plan. To achieve this, interviews were given with both state services and social enterprises' representatives, followed by a qualitative analysis of the gathered data. The conclusion showed that volunteering is somewhat misunderstood, while there is still room for improvement in the impact volunteering has as a social entrepreneurship development factor, however with positive trends.

Πίνακας Περιεχομένων

1. Εισαγωγή.....	1
2. Κοινωνική Οικονομία.....	1
2.1 . Ορισμός της Κοινωνικής Οικονομίας.....	1
2.2 . Ομάδες της Κοινωνικής Οικονομίας.....	5
2.3 . Στόχοι της Κοινωνικής Οικονομίας.....	7
2.4 . Χαρακτηριστικά της Κοινωνικής Οικονομίας.....	9
2.5 . Αρχές της Κοινωνικής Οικονομίας.....	10
2.6 . Κοινωνική Οικονομία στην Ελλάδα.....	11
2.7 . Ορισμός της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας.....	13
2.7.1 . Χαρακτηριστικά της κοινωνικής επιχειρηματικότητας.....	13
2.7.2 . Αρχές της κοινωνικής επιχειρηματικότητας.....	14
2.7.3 . Πεδία δραστηριότητας της κοινωνικής επιχειρηματικότητας.....	16
2.7.4 . Κοινωνικές επιχειρήσεις στην Ευρώπη.....	17
2.7.5 . Κοινωνικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα.....	21
2.7.6 . Χρηματοδότηση κοινωνικών επιχειρήσεων.....	25
3. Εθελοντισμός.....	28
3.1 . Ιστορία του εθελοντισμού.....	28
3.2 . Ορισμός του εθελοντισμού.....	33
3.3 . Εθελοντισμός στην Ελλάδα.....	36
3.4 . Το κοινωνικό κεφάλαιο.....	40
3.5 . Η Κοινωνία των πολιτών.....	42
4. Οικονομική αποτίμηση της εθελοντικής εργασίας.....	47
4.1 . Ορισμός εθελοντικής εργασίας.....	47
4.1.1 . Οι υφιστάμενοι διεθνείς ορισμοί της εθελοντικής εργασίας.....	48
4.2 . Αποτίμηση της οικονομικής αξίας της εθελοντικής εργασίας.....	52
5. Έρευνα.....	59
5.1 . Συνεντεύξεις.....	60
5.1.1 . Ειδική Υπηρεσία για την Κοινωνική Ένταξη και την Κοινωνική Οικονομία.....	60
5.1.2 . Συνεταιρισμός Γονέων Χαλανδρίου.....	61
5.1.3 . Σχεδία-Περιοδικό δρόμου.....	63
5.1.4 . Συνεργατικό Καφενείο Θησείου “6”.....	64
5.1.5 . MaMaMa.....	65
5.1.6 . Αμφιτρίτη.....	66
6. Συμπεράσματα.....	67
7. Βιβλιογραφία.....	69

1. Εισαγωγή

Είναι γεγονός ότι το επιχειρηματικό τοπίο της ελληνικής πραγματικότητας έχει αλλάξει κατά πολύ τα τελευταία χρόνια. Οι συνέπειες της συνεχιζόμενης οικονομικής ύφεσης αλλά και η γενικότερη αλλαγή πλεύσης του ευρωπαϊκού κοινωνικού προσανατολισμού, προετοίμασαν το έδαφος για την περαιτέρω ανάπτυξη του “Τρίτου τομέα” και στην Ελλάδα, κυρίως μέσω των κοινωνικών επιχειρήσεων, ο ρόλος των οποίων φαίνεται να είναι πιο σημαντικός από ποτέ. Η δημοσιονομική αδυναμία στο να στηριχτεί ένα κοινωνικό προφίλ του κρατικού μηχανισμού, οδήγησε επίσης σε αυξανόμενη άνοδο του εθελοντικού κινήματος, εκφραζόμενο με πολλές αποχρώσεις και δραστηριότητες στην ελληνική κοινωνία. Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει σαν σκοπό τη μελέτη της συμβολής του εθελοντισμού στο επιχειρηματικό μοντέλο των κοινωνικών επιχειρήσεων.

2. Κοινωνική Οικονομία

2.1 Ορισμός της Κοινωνικής Οικονομίας

Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, οι κρίσεις που αναπτύσσονται μέσα σε αυτή και ο μετασχηματισμός των συστημάτων κοινωνικής προστασίας προκαλούν οδυνηρές επιπτώσεις στη ζωή των ανθρώπων, οι οποίοι αναζητούν σταδιακά τις λύσεις στην αυτο-οργάνωση, αναπτύσσοντας συλλογικές πρωτοβουλίες στη βάση της αλληλεγγύης και της συνεργασίας, έχοντας ως κύριο στόχο την αντιμετώπιση προβλημάτων και την κάλυψη αναγκών που ο δημόσιος και ο ιδιωτικός τομέας έχουν αποτύχει. Επομένως δημιουργείται ένας τρίτος πόλος στη διάρθρωση της οικονομίας ο οποίος ονομάζεται “κοινωνική οικονομία” ή αλλιώς “τρίτος τομέας”. Ο Τρίτος τομέας λειτουργεί ,μέσα απο τη δυνατότητα

που υπάρχει για συλλογικά συστήματα, για εθελοντικές δράσεις, για κοινωνικές επιχειρήσεις και γενικότερα για δράσεις που δεν αποσκοπούν στην κερδοφορία αλλά στην εκτέλεση κοινωνικού έργου και την κάλυψη νέων ή παλιών αναγκών με πιο αποτελεσματικό τρόπο.

Ο όρος «Κοινωνική Οικονομία» όμως εντοπίζεται αρκετούς αιώνες πίσω, σύμφωνα με τους Moulart και Ailenet (2005), με αρκετά παραδείγματα τόσο από την αρχαία Ελλάδα, τα οποία σχετίζονται με τη συγκέντρωση χρημάτων για τελετουργικές ή ακόμα και νεκρικές τελετές, όσο και από την αρχαία Ρώμη, που αφορούν κυρίως στη χρηματοδότηση συλλόγων βιοτεχνών (Moulart, Ailenet, 2005).

Ο όρος «Κοινωνική Οικονομία» με την πάροδο του χρόνου πέρασε από διάφορα στάδια και κατά συνέπεια άλλαξε αρκετές φορές εννοιολογικό περιεχόμενο. Παραδείγματος χάρη, έως το 1929, ο όρος αυτός περιορίστηκε κυρίως σε αγροτικούς συνεταιρισμούς και σε αποταμιεύσεις μικρών αγροτών. Εξαιτίας της οικονομικής κρίσης του 1929, οι συνεργασίες που προέκυψαν για την παροχή τροφής και στέγασης σε ανέργους είχαν σαν αποτέλεσμα την ανάπτυξη της «Αλληλέγγυας Οικονομίας». Δεκαετίες αργότερα, τα υψηλά ποσοστά ανεργίας κατά τη δεκαετία του '80 και ο περιορισμός του κράτους πρόνοιας κατά τη δεκαετία '90 διαμόρφωσαν ένα νέο πεδίο στο οποίο οικοδομήθηκε η κοινωνική οικονομία, με συνεργατικές, κυρίως, ενώσεις εργατών αυτή τη φορά, που σαν βασικό σκοπό είχαν να καλύψουν την αδυναμία του κράτους να παρέχει κοινωνικά αγαθά, αλλά και για να βάλουν κάποιες βάσεις όσον αφορά στην ένταξη κοινωνικά ευάλωτων ομάδων στην αγορά εργασίας (Moulart, Ailenet, 2005).

Με βάση τα παραπάνω, το πεδίο της κοινωνικής οικονομίας οριοθετείται κυρίως ανάμεσα στην κρατική πολιτική και την ιδιωτική επένδυση για οικονομική δραστηριότητα και στόχο έχει να καλύψει εκείνες τις ανάγκες της κοινωνίας τις οποίες δεν δύνανται να

καλύψουν ούτε ο ιδιωτικός αλλά ούτε και ο κρατικός τομέας, λόγω της απουσίας των απαραίτητων δημοσιοοικονομικών και χρηματοοικονομικών μέσων. Ο Mertens (1999), μάλιστα, καθορίζει την κοινωνική οικονομία ως υπολειμματική των άλλων δυο μορφών οικονομίας, ιδιωτικής και δημόσιας (Mertens 1999).

Έτσι, η σύγχρονη δομή της οικονομίας θεωρείται ότι περιλαμβάνει τους εξής τομείς :

- Τον δημόσιο τομέα, ο οποίος υποστηρίζει, κυρίως θεσμικά με υποδομές, αλλά και με διάφορες επενδύσεις, την οικονομική αλλά και κοινωνική ανάπτυξη
- Τον ιδιωτικό τομέα, που λειτουργεί στο πλαίσιο της αγοράς
- Την κοινωνική οικονομία

Προκύπτει ότι η κοινωνική οικονομία λειτουργεί μέσα από τη δυνατότητα που υπάρχει για δημιουργία συλλογικών συστημάτων, για εθελοντικές και κοινωνικές δράσεις που δεν λειτουργούν κερδοσκοπικά, αλλά λειτουργούν σε ένα πλαίσιο κοινωνικό, καθώς και οικονομικό.

Ο Defourny εξηγεί και οριοθετεί την έννοια της Κοινωνικής Οικονομίας δίνοντας τον ακόλουθο ορισμό : “ Η Κοινωνική Οικονομία περιλαμβάνει οικονομικές δραστηριότητες που αναλαμβάνονται από επιχειρήσεις και οργανισμούς, κοινωνίες αλληλοβοήθειας και σωματεία (ενώσεις), η ίδρυση των οποίων διέπεται από τις ακόλουθες αρχές:

- Έχουν σαν σκοπό κυρίως την παροχή υπηρεσιών προς τα μέλη τους ή την κοινωνία, παρά την επίτευξη κέρδους
- Διοικούνται ανεξάρτητα
- Η διαδικασία λήψης αποφάσεων είναι δημοκρατική

- Δίνεται προτεραιότητα στα άτομα και την εργασία έναντι του κεφαλαίου και τη διανομή κερδών (Defourny 2001)

Ένας ακόμα ορισμός που χρησιμοποιείται συχνά για την κοινωνική οικονομία είναι ο εξής : «Η Κοινωνική Οικονομία ή Τρίτος Τομέας αποτελεί το χώρο της οικονομίας που βρίσκεται ανάμεσα στον Ιδιωτικό και το Δημόσιο τομέα της οικονομίας και στον οποίο διεξάγονται οικονομικές δραστηριότητες με οικονομικούς και κοινωνικού σκοπούς αλλά και στόχους» (Χρυσάκης, Ζιώμας, Χατζαντώνης, Καραμητροπούλου, 2002, σελ.33-38).

Θεωρείται έτσι, ότι ο συνδυασμός όλων αυτών των εννοιών, επιτρέπει στον καθένα να αναπτύξει τη δική του αντίληψη, όσον αφορά την κοινωνική οικονομία δίνοντας βάση άλλοτε στο κοινωνικό κομμάτι και άλλοτε στο οικονομικό και, παρόλο που οι όροι οι οποίοι υιοθετούνται από κάθε κράτος διαφέρουν, είναι σίγουρο ότι όλοι αναφέρονται στην ύπαρξη ενός «τρίτου τομέα» μεταξύ του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα.

Η κοινωνική οικονομία είναι μια παρέμβαση σε ενεργητικό επίπεδο, της οποίας η εξέλιξη πραγματοποιείται μέσα στα όρια της κοινωνίας και της αγοράς. Βασίζεται στην αρχή της δημοκρατικής οργάνωσης και βασικός στόχος αποτελεί η προώθηση της κοινωνικής συνοχής, υιοθετώντας συλλογικά κριτήρια της κατανομής των κερδών και αναπτύσσοντας σχέσεις αλληλεγγύης με το εγγύς περιβάλλον. Αρκετές είναι οι περιπτώσεις κατά τις οποίες, οι οργανισμοί και οι φορείς της κοινωνικής οικονομίας προσφέρουν κοινωφελείς υπηρεσίες, ενώ επιπροσθέτως δημιουργούν θέσεις εργασίας βασιζόμενοι στις αρχές της κοινωνικής αλληλεγγύης, δηλαδή πραγματοποιούν σε σημαντικό βαθμό την ενσωμάτωση των κοινωνικών ομάδων, οι οποίες είναι αποκλεισμένες από την αγορά εργασίας, στα πλαίσια των εργασιακών δραστηριοτήτων. Επομένως, οι δράσεις της κοινωνικής οικονομίας καθορίζονται από τα εξής πλαίσια: το πλαίσιο της

βιώσιμης ανάπτυξης, το πλαίσιο της κοινωνικής ενσωμάτωσης, το πλαίσιο της τοπικής ανάπτυξης, το πλαίσιο της απαλοιφής των κοινωνικών ανισοτήτων, το πλαίσιο της ανάπτυξης των συμμετοχικών και δημοκρατικών δομών αλλά και το πλαίσιο της ενδυνάμωσης του κοινωνικού κεφαλαίου και της ενίσχυσης του κοινωνικού ιστού.

2.2 Ομάδες της Κοινωνικής Οικονομίας

Ο 19ος αιώνας αποτελεί την αρχή της εμφάνισης των πρώτων οργανώσεων και φορέων της κοινωνικής οικονομίας, ιδιαίτερα σε εκείνες τις χώρες που εμφάνιζαν ανεπτυγμένο επίπεδο στα πλαίσια του οικονομικού τομέα. Οι οργανώσεις και οι φορείς παρουσιάστηκαν με τις εξής μορφές: της συνεταιριστικής επιχείρησης, της μη κερδοσκοπικής ένωσης, της συλλογικής επιχείρησης και του αλληλοβοηθητικού φορέα. Η λειτουργία τους βασιζόταν στη νομική μορφή της αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρείας και του συνεταιρισμού. Επικρατεί μια διφορούμενη έννοια αναφορικά με τον όρο κοινωνική οικονομία, καθώς ο εκάστοτε άνθρωπος μπορεί να αναπτύξει κάποιες αντιλήψεις στηριζόμενος, είτε στο κοινωνικό πλαίσιο, είτε στο οικονομικό πλαίσιο. Υπάρχει μια σημαντική και καθοριστική ποικιλία των όρων από τα κράτη για την κοινωνική οικονομία, αλλά ένα είναι σταθερό γεγονός, δηλαδή ότι όλοι οι εν λόγω όροι αναφέρονται στην παρουσία ενός τρίτου τομέα, ο οποίος καταλαμβάνει ένα σημαντικό χώρο ανάμεσα στον ιδιωτικό και το δημόσιο τομέα κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Ο τρίτος τομέας καλύπτει εκείνες τις κοινωνικές ανάγκες που δεν μπορεί να καλύψει ο ιδιωτικός τομέας, όπως για παράδειγμα τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα με ηθική δραστηριότητα, οι πολιτιστικές δραστηριότητες κ.λπ., αλλά και ο δημόσιος τομέας, όπως για παράδειγμα η φύλαξη των παιδιών, η φύλαξη των ηλικιωμένων, οι πολιτιστικές δραστηριότητες κ.λπ. Οι δραστηριότητες των οργανισμών και των επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας

χωρίζονται σε δύο μεγάλες βασικές κατηγορίες που προσδιορίζονται, είτε με βάση το νομικό και θεσμικό καθεστώς, δηλαδή παρουσιάζεται μια θεσμική προσέγγιση, είτε με βάση τις κοινές αρχές που υπηρετούν, δηλαδή παρουσιάζεται μια κανονιστική προσέγγιση (Κετζετσοπούλου, Μ. ,2005)

Αναφορικά με την πρώτη ομαδοποίηση που αφορά το νομικό καθεστώς,

παρουσιάζονται :

- Οι συνεταιρισμοί
- Οι κοινωνίες ή εταιρείες αλληλοβοήθειας
- Τα σωματεία, οι ενώσεις και οι μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί
- Τα ιδρύματα, οι φιλανθρωπικές οργανώσεις, οι εθελοντικές οργανώσεις και οι μη κερδοσκοπικές οργανώσεις
- Τα ταμεία αλληλασφάλισης
- Οι μη κερδοσκοπικές παραγωγικές επιχειρήσεις
- Οι οργανισμοί προώθησης της απασχόλησης και οι αναπτυξιακές συμπράξεις μέσα στα πλαίσια της κοινοτικής πρωτοβουλίας Equal.

Αναφορικά με τη δεύτερη ομαδοποίηση που αφορά τις αρχές που υπηρετούν και διέπονται, παρουσιάζονται :

- Οι ενώσεις εθελοντικής εργασίας
- Οι οργανώσεις γειτονιάς

- Οι τοπικές παραγωγικές δραστηριότητες
- Οι εναλλακτικές τράπεζες με ηθικό υπόβαθρο
- Οι κοινωνικές πρωτοβουλίες που αφορούν την παιδεία, την κατοικία και την υγεία.
- Οι οργανώσεις ενίσχυσης του τρίτου κόσμου. (Παπαζήσης , 2003)

Μερικές από τις ποικίλες εν λόγω οργανώσεις εμφανίζουν μια σχετική ιστορία με το πέρασμα των χρόνων, ενώ άλλες είναι ιδιαίτερα πρόσφατες. Τα βασικά χαρακτηριστικά αλλά και οι αρχές που επικρατούν στους οργανισμούς και τους φορείς της κοινωνικής οικονομίας συσχετίζονται με τις δημοκρατικές διαδικασίες, τον εθελοντισμό, τη συλλογικότητα, το συλλογικό όφελος και τη διαχειριστική αυτονομία. (Ε.Θ.Δ. Κοινωνικής Οικονομίας και Υπ. Απασχόλησης, Οδηγός ίδρυσης και λειτουργίας κοινωνικών επιχειρήσεων, 2005, σελ. 10-11))

2.3 Στόχοι της Κοινωνικής Οικονομίας

Ο τρίτος τομέας επικράτησε βάζοντας σημαντικούς στόχους και σκοπούς στη ζωή των πολιτών. Η κοινωνική οικονομία έχει σκοπό την παραγωγή αγαθών και την παροχή υπηρεσιών που θα πρέπει να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της κοινωνίας, οι οποίες είναι ανεκπλήρωτες τόσο από το δημόσιο τομέα, όσο και από τον ιδιωτικό τομέα.

Ο τρίτος τομέας δρα σε σημαντικό βαθμό για την καταπολέμηση της ανεργίας, καθώς προσπαθεί να εντάξει ανέργους και μειονεκτούντα άτομα στην αγορά εργασίας, και αλλά

και για την τοπική ανάπτυξη. Κατά τη δεκαετία του '80, δημιουργήθηκε μια κρίση του κράτους πρόνοιας στην Ευρώπη, γεγονός που οδήγησε στην εμφάνιση αλλά και τη σχετική ανάπτυξη των οργανισμών του τρίτου συστήματος. Σημαντικό ρόλο έπαιξε, επίσης, η ολοένα αυξανόμενη ανάγκη για κοινωνικές υπηρεσίες, όπως για παράδειγμα η παρουσία των παιδικών σταθμών με τη συμμετοχή των φυσικών προσώπων και της τοπικής αυτοδιοίκησης, των κέντρων για ηλικιωμένους κ.λπ., αλλά και για νέα προϊόντα πιστωτικά και ανάλογες υπηρεσίες που αφορούν τους ανέργους και τις μικρές επιχειρήσεις, όπως για παράδειγμα οι εμφάνιση των ηθικών τραπεζών. Η προσέλκυση της κοινωνικής οικονομίας ή του τρίτου τομέα από την επιστημονική κοινότητα αλλά και από τους πολιτικούς είναι ιδιαίτερα έντονη, καθώς προσπαθούν με εύστοχους τρόπους το σχεδιασμό των παρεμβάσεων με σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής των τοπικών κοινωνιών (Κετζετσοπούλου, Μ., 2005)

Σύμφωνα με μελέτες και έρευνες, οι στόχοι της κοινωνικής οικονομίας ή του τρίτου τομέα παρουσιάζονται παρακάτω ως εξής :

- Πρώτος στόχος: Η παραγωγή νέων θέσεων εργασίας, με βάση την αξιοποίηση υφισταμένων ή νέων πηγών απασχόλησης
- Δεύτερος στόχος: Η συμβολή της στην ολοένα ανάπτυξη των νέων οικονομικών τομέων
- Τρίτος στόχος: Η συμβολή της στον εκσυγχρονισμό και στη σχετική βελτίωση των αγορών σε τοπικό επίπεδο, αναφορικά με την οικονομική δομή και την οργανωτική μορφή τους
- Τέταρτος στόχος: Η ανταπόκρισή της είναι ιδιαίτερα αισθητή στη συνεχή

εξέλιξη της δυναμικότητας της αγοράς, δηλαδή της προσφοράς και της ζήτησης. Ενώ, παράλληλα, είναι αισθητή και η παρουσία της στις αλλαγές των τοπικών αναγκών που εμφανίζονται, με αποτέλεσμα την επίτευξη της ισορροπίας της ζήτησης και της προσφοράς.

- Πέμπτος στόχος: Η συμβολή της στην αύξηση των εισοδημάτων είναι ιδιαίτερα σημαντική, αλλά και η συμβολή της στην τόνωση της κατανάλωσης είναι εξίσου αναγκαία
- Έκτος στόχος: Η συμμετοχή της στην εξάλειψη του κοινωνικού αποκλεισμού κρίνεται αναγκαία, ενδυναμώνοντας σε σημαντικό βαθμό την απασχόληση που αφορά τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες
- Έβδομος στόχος: Η προώθηση και η ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής σε τοπικό επίπεδο
- Όγδοος στόχος: Η παρότρυνση του τοπικού κοινωνικού κεφαλαίου, κινητοποιώντας τους τοπικούς συντελεστές και τους πολίτες
- Ένατος στόχος: Η συμβολή της στην ολοένα εξάλειψη των τοπικών αποκλίσεων και των γεωγραφικών ανισοτήτων.

2.4 Χαρακτηριστικά της Κοινωνικής Οικονομίας

Τα βασικά χαρακτηριστικά της κοινωνικής οικονομίας μπορούν να συγκεντρωθούν στις παρακάτω αναφορές : (Ε.Μ.Ε.Σ. EUROPEAN NETWORK ,1998)

- Πρώτο χαρακτηριστικό: Το πρώτο βασικό χαρακτηριστικό της κοινωνικής οικονομίας αποτελεί τη δυνατότητα δημιουργίας θέσεων εργασίας και στήριξη της απασχόλησης
- Δεύτερο χαρακτηριστικό: Το δεύτερο βασικό χαρακτηριστικό αποτελεί η αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού σε ομάδες που εμφανίζουν ανισότητες στην αγορά εργασίας
- Τρίτο χαρακτηριστικό: Το τρίτο βασικό χαρακτηριστικό είναι ενδυνάμωση των παραγωγικών πρωτοβουλιών, αναφορικά το τοπικό κοινωνικό κεφάλαιο.
- Τέταρτο χαρακτηριστικό: Το τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο είναι η δυνατότητα κάλυψης των κοινωνικών αναγκών στο σύνολό τους, ανάγκες που δεν μπορεί να καλύψει το κράτος αλλά και η ίδια η αγορά.

2.5 Αρχές της Κοινωνικής Οικονομίας

Η κοινωνική οικονομία διαμορφώθηκε με την ύπαρξη βασικών αρχών κατά τη διάρκεια του 19 ου και του 20 ου αιώνα, ενώ παράλληλα συνεχίζουν να αποκτούν ολοένα και περισσότερη διάσταση. Οι βασικές αρχές της προσδιορίζονται ως εξής:

- Πρώτη αρχή: Η παρουσία της δημοκρατικής διοίκησης
- Δεύτερη αρχή: Η παρουσία της ελεύθερης συμμετοχής
- Τρίτη αρχή: Η εμφάνιση και παρότρυνση της δίκαιης διανομής του πλεονάσματος
- Τέταρτη αρχή: Η στήριξη του αδιαιρέτου του κεφαλαίου
- Πέμπτη αρχή: Η παρότρυνση και η εφαρμογή της αλληλεγγύης

- Έκτη αρχή: Η σημασία και η στήριξη των ατόμων, σε αντίθεση με το κεφάλαιο
- Έβδομη αρχή: Η δυνατότητα εφαρμογής της ανεξαρτησίας έναντι του κράτους.

2.6 Κοινωνική Οικονομία στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα, οι μορφές της κοινωνικής οικονομίας εμφανίστηκαν ιδιαίτερα σε περιστασιακά επίπεδα, καθώς δεν υπήρχε κάποια κεντρική υποστήριξη αλλά ούτε κάποιο θεσμικό περιβάλλον που να την καθιερώνει ως βασική αρχή. Αυτές οι ελάχιστες εκφάνσεις της κοινωνικής οικονομίας πήραν τις εξής μορφές: συνεταιρισμοί γυναικών, αγροτικοί συνεταιρισμοί, συνεταιρισμοί περιορισμένης ευθύνης, ειδικά πιστοποιημένοι φορείς με δραστηριότητες που αφορούν ανθρώπους με νοητική υστέρηση, αυτισμό κ.λπ., πολιτιστικοί σύλλογοι με σχετικές οικονομικές δραστηριότητες και κοινωνικές επιχειρήσεις που δημιουργήθηκαν σύμφωνα με το πρόγραμμα της κοινοτικής πρωτοβουλίας EQUAL (2001-2005). Το πρόγραμμα αυτό είχε ως στρατηγική όχι τόσο την ανάπτυξη του τρίτου οικονομικού τομέα, όσο την ένταξη και την επανένταξη, στο οικονομικό και κοινωνικό γίνεσθαι, των αποκλειόμενων και αποκλεισμένων ευάλωτων και ευπαθών κοινωνικών ομάδων. Σύμφωνα με τον νόμο 4019 του 2011 για την κοινωνική οικονομία και κοινωνική επιχειρηματικότητα, με τη ψήφισή του συντελέστηκε η θεσμοθέτηση της παρουσίας της Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης με βασικό στόχο να αυξηθεί η δυνατότητα απασχόλησης εκείνων των ανθρώπων που ανήκουν στις ευάλωτες ομάδες. Με το άρθρο 14 του ίδιου νόμου, πραγματοποιήθηκε η σύσταση του τμήματος μητρώου κοινωνικής οικονομίας στη Διεύθυνση Κοινωνικής Προστασίας του Υπουργείου Εργασίας. Επιπλέον, με ακόλουθη υπουργική απόφαση (ΦΕΚ 221/12) επικράτησε και η τήρηση για την

λειτουργία του Γενικού Μητρώου Κοινωνικής Οικονομίας στο Υπουργείο Εργασίας. Με αυτό τον τρόπο, άρχιζε να εφαρμόζεται η βασική θεσμική υποδομή με βασικό σκοπό να αρχίσουν να λειτουργούν και στην Ελλάδα οι κοινωνικές επιχειρήσεις. (Γνώμη πρωτοβουλίας της Ο.Κ.Ε., 2013)

Οι φορείς της κοινωνικής οικονομίας που η εγγραφή τους πραγματοποιείται από το ειδικό μητρώο έχουν ως βασική χρηματοδότηση από το Εθνικό Ταμείο Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης, ενώ έχουν μεγάλα οφέλη από σχετικές ευνοϊκές ρυθμίσεις και κίνητρα. Με την παρουσία του θεσμικού πλαισίου, τα νομικά πρόσωπα συμμετέχουν στην κοινωνική συνεταιριστική επιχείρηση θα πρέπει να καλύπτουν το 1/3 των μελών της. Το κέρδος που αποκτά η εκάστοτε κοινωνική συνεταιριστική επιχείρηση δεν διανέμεται στο πλήθος των μελών της, εκτός βέβαια αν τα αναφερόμενα μέλη αργάζονται σε αυτή την επιχείρηση. Σε ετήσιο επίπεδο, σύμφωνα το καταστατικό της εκάστοτε κοινωνικής συνεταιριστικής επιχείρησης, το κέρδος διατίθεται σε ποσοστό κατά πέντε τοις εκατό για αποθεματικούς λόγους, ενώ κατά τριάντα πέντε τοις εκατό διανέμεται στους ανθρώπου που εργάζονται στην επιχείρηση, για να αποτελέσει κίνητρο παραγωγικότητας για αυτούς. Το υπόλοιπο ποσοστό του κέρδους διατίθεται για τις δραστηριότητες της επιχείρησης αλλά και για δημιουργηθούν επιπλέον θέσεις εργασίας. Τη σημερινή εποχή που η οικονομική κρίση έχει γίνει ιδιαίτερα αισθητή στη ελληνική οικονομία και κοινωνία, η ανάπτυξη με συστηματικό τρόπο της κοινωνικής οικονομίας θα βοηθήσει σε σημαντικό βαθμό ιδιαίτερα τις ευάλωτες και ευπαθείς κοινωνικές ομάδες με τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Επιπλέον, θα ενισχυθεί σε σημαντικό βαθμό η κοινωνική συνοχή, καθώς δέχεται ισχυρές απειλές από την επέκταση της φτώχειας και της περιθωριοποίησης αρκετά μεγάλων πληθυσμιακών ομάδων (Γνώμη πρωτοβουλίας της Ο.Κ.Ε., 2013).

2.7 Ορισμός της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας

Οι επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας ή όπως αλλιώς ονομάζονται επιχειρήσεις της αλληλεγγύης, με βάση της επικράτησης της καινοτομίας, άρχισαν να επεκτείνονται σε νέα επίπεδα, όπως για παράδειγμα σε υπηρεσίες γειννίασης, σε υπηρεσίες αναδόμησης προβληματικών συνοικιών, σε υπηρεσίες εξυπηρέτησης και βοήθειας ηλικιωμένων ατόμων και ατόμων με ειδικές ανάγκες, σε υπηρεσίες ενσωμάτωσης ανθρώπων με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, σε υπηρεσίες εμπορίου σε υπηρεσίες περιβαλλοντικής διαχείρισης των αποβλήτων κ.λπ. Η παρουσία της κοινωνικής οικονομίας αποσκοπούσε την επίτευξη των στόχων της αναφορικά στα πλαίσια της κοινωνικής πολιτικής και της πολιτικής της απασχόλησης. Σε αρκετές χώρες της Ευρώπης, η δραστηριότητα των εν λόγω επιχειρήσεων οδήγησε στις προσδοκίες εκείνες που παρουσιάζουν ανώτερες δυνατότητες από εκείνες που εμφανίζει το κράτος, αναφορικά με την παροχή υπηρεσιών γενικού οφέλους. Με τον όρο «κοινωνική επιχείρηση» αναφερόμαστε στην παρουσία εκείνων των επιχειρήσεων συλλογικού και μη κερδοσκοπικού ενδιαφέροντος, οι οποίες έχουν κοινωνικούς και οικονομικούς στόχους, επιδιώκουν την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, την καταπολέμηση της ανεργίας με τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, την εξυπηρέτηση ατόμων που ανήκουν στις ευπαθείς και ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού και την κάλυψη αναγκών της ίδιας της κοινωνίας σε θέματα που αφορούν, όπως για παράδειγμα το περιβάλλον, την πρόνοια κ.λπ.

2.7.1 Χαρακτηριστικά της κοινωνικής επιχειρηματικότητας

Οι οργανώσεις της κοινωνικής οικονομίας, οι οποίες εμφανίζονται με την ονομασία κοινωνικές επιχειρήσεις παρουσιάζουν ορισμένα χαρακτηριστικά, τα οποία παρουσιάζονται παρακάτω (Borzaga C. & Defourny J , 2001) :

- Έχουν ως βασικές επιδιώξεις τους οικονομικούς και κοινωνικούς στόχους με βάση το συλλογικό ενδιαφέρον
- Οργανώνονται με βάση το επιχειρησιακό πνεύμα
- Παρουσιάζουν σημαντικές ικανότητες ως προς την εφαρμογή δυναμικών και καινοτομικών λύσεων για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και της ανεργίας
- Συμμετέχουν ενεργά στην οικονομική ανάπτυξη, ενισχύοντας την κοινωνική συνοχή.

2.7.2 Αρχές της κοινωνικής επιχειρηματικότητας

Η σύνοψη των αρχών της κοινωνικής επιχειρηματικότητας μπορεί να πραγματοποιηθεί με τη διάκριση των παρακάτω δύο κατηγοριών (Κετζετσοπούλου, Μ. , 2005):

Πρώτη κατηγορία: Αρχές με βάση τον οικονομικό χαρακτήρα

- Η εμφάνιση περιορισμού σε σημαντικό βαθμό στην κατανομή του κέρδους της εκάστοτε κοινωνικής επιχείρησης, καθώς το κέρδος χρησιμοποιείται από την επιχείρηση για περαιτέρω επενδύσεις, ενώ επικρατεί καθορισμός ορίων αναφορικά με την ιδιοποίηση των κερδών.

- Η δυνατότητα συνεχής επικράτησης δράσεων που αποσκοπούν την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών, καθώς η παροχή των εν λόγω δράσεων αποτελεί ένας σημαντικός λόγος ύπαρξης και επικράτησης των κοινωνικών επιχειρήσεων.
- Η παρουσία διαχειριστικής αυτονομίας από τις κοινωνικές επιχειρήσεις, ακόμα και αν χρηματοδοτούνται από δημόσιες ή ιδιωτικές πηγές.
- Η επίτευξη της βιωσιμότητας της εκάστοτε κοινωνικής επιχείρησης από τις ενεργές προσπάθειες των μελών της και των εργαζομένων της, εξασφαλίζοντας κέρδος και πόρους σε επαρκή βαθμό, ακολουθώντας τη στρατηγική της επιχείρησης.

Δεύτερη κατηγορία: Αρχές με βάση τον κοινωνικό χαρακτήρα

- Η επικράτηση του δικαιώματος συμμετοχής όλων των μετόχων και των εταίρων στις λήψεις αποφάσεων.
- Η συνεχής επίτευξη της προώθησης συμμετοχών πολλών ομάδων στη διαχείριση και σύνθεση της επιχείρησης, όπως για παράδειγμα η συμμετοχή των εργαζομένων, των εθελοντών, των φυσικών προσώπων, των νομικών προσώπων, των τοπικών φορέων, των μη κερδοσκοπικών οργανισμών, των συνεταιρισμών. Με αυτό τον τρόπο δημιουργείται μια ιδιαίτερη ποικιλομορφία στην σύνθεση της επιχείρησης.
- Η παρουσία της δημοκρατικής διαδικασίας στις λήψεις των αποφάσεων της εκάστοτε κοινωνικής επιχείρησης.
- Η επικράτηση της άποψης και της επιδίωξης να δίδεται προτεραιότητα όχι στο κεφάλαιο αλλά στην εργασία, παρουσιάζοντας την επιχείρηση ως εντάσεως εργασίας.

- Η καθιέρωση της αντίληψης ότι στην κοινωνική επιχείρηση, τα μέλη και οι εργαζόμενοι ασκούν εργασία για το πληθυσμό σε τοπικό και γενικό επίπεδο, που παρουσιάζουν κοινά συμφέροντα, ενώ παράλληλα ασκούν και εθελοντική δράση. Με αυτό τον τρόπο παρατηρείται μια διαδικασία εθελοντικής εργασίας και συνεργασίας με την εκάστοτε τοπική κοινωνία.

2.7.3 Πεδία δραστηριότητας της κοινωνικής επιχειρηματικότητας

Αναφορικά με απόψεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η προσφορά της κοινωνικής επιχείρησης είναι ιδιαίτερα σημαντική για τις συνεχή προοπτικές της απασχόλησης. Η διάκριση των συγκεκριμένων τομέων βασίζεται στις εξής κατηγορίες δραστηριοτήτων: (Ευρωπαϊκή Επιτροπή , 2003)

- Συνεχή βελτίωση των συνθηκών και της ποιότητας της ζωής, όπως για παράδειγμα η παροχή υπηρεσιών κατ' οίκον, η βελτίωση των συνθηκών στέγασης κ.λπ.
- Συνεχή ανάπτυξη σε περιβαλλοντικό επίπεδο, όπως για παράδειγμα να διατηρηθούν οι φυσικές περιοχές και οι πόροι, να ληφθούν αποφάσεις με βάση το κοινό καλό για τη διαχειριστική συμπεριφορά ως προς τα απόβλητα και τα ύδατα κ.λπ.
- Συνεχή ανάπτυξη και βελτίωση του αθλητισμού, του πολιτισμού και των μέσων μαζικής επικοινωνίας, όπως για παράδειγμα να διατηρηθεί η πολιτιστική κληρονομιά και να ενισχυθεί η πολιτιστική ανάπτυξη σε τοπικό επίπεδο.
- Συνεχή ανάπτυξη της τεχνολογίας, της πληροφορίας και της επικοινωνίας.

Η ανάπτυξη των ανωτέρω δραστηριοτήτων αφορά τους εξής τομείς:

- Τις κοινωνικές υπηρεσίες, υπηρεσίες που αφορούν τα παιδιά, τους ηλικιωμένους και τους ανθρώπους με ειδικές ανάγκες.
- Την έρευνα και την εκπαίδευση
- Την υγεία
- Το περιβάλλον και την διατροφή
- Την τοπική ανάπτυξη και την κατοικία
- Την υποστήριξη δικαιωμάτων
- Τις αφίλοκερδής δραστηριότητες
- Τα επαγγελματικά σωματεία, τους συλλόγους και τα συνδικάτα
- Τις μη κυβερνητικές οργανώσεις
- Τις συνεταιριστικές ή τις «ηθικές» τράπεζες.

2.7.4 Κοινωνικές επιχειρήσεις στην Ευρώπη

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αναφορικά με τον τομέα της κοινωνικής οικονομίας, η απασχόληση καλύπτει περίπου το επτά τοις εκατό επί του συνόλου και η έμμισθη απασχόληση περίπου οχτώ τοις εκατό επί της συνολικής απασχόλησης στη Ευρώπη. Συγκεκριμένα, το εβδομήντα τοις εκατό της απασχόλησης προσδιορίζεται σε μη

κερδοσκοπικούς φορείς, το είκοσι έξι τοις εκατό σε συνεταιρισμούς, το τρία τοις εκατό σε φορείς αλληλοβοήθειας και το υπόλοιπο ποσοστό, ένα τοις εκατό, σε άλλους ποικίλους φορείς. Το 1/4 του συνολικού πληθυσμού της Ευρώπης έρχεται σε επαφή με έναν φορέα κοινωνικής οικονομίας και οι συνεταιριστικές τράπεζες, αναφορικά με τον τραπεζικό τομέα, ασκούν έλεγχο σε μεγάλα ποσοστά της αγοράς, όπως για παράδειγμα, οι τράπεζες στη Γαλλία ελέγχουν περίπου το πενήντα τοις εκατό της αγοράς, στη Γερμανία το σαράντα τοις εκατό, στην Αυστρία περίπου του τριάντα πέντε τοις εκατό και στην Κύπρο ελέγχουν το είκοσι πέντε τοις εκατό (Γνώμη πρωτοβουλίας της Ο.Κ.Ε., 2013)

Αναφορικά με το θεσμικό πλαίσιο που προσδιορίζει τις κοινωνικές επιχειρήσεις και τις χώρες που επικράτησε αναφέρουμε τις εξής περιπτώσεις: Το 1990, η Ιταλία ήταν η πρώτη ανέπτυξε και καθιέρωσε μια ειδική νομοθεσία για τις κοινωνικές επιχειρήσεις και ύστερα το 1995 άρχισε να κάνει ανάλογες κινήσεις και το Βέλγιο. Μετά ακολούθησαν η Γαλλία, η Φινλανδία, η Πορτογαλία και η Λιθουανία, ενώ στη Γερμανία οι αρμόδιοι θέσπισαν έναν ειδικό νόμο για τις επιχειρήσεις που απασχολούν ανθρώπους με αναπηρίες σε υψηλό ποσοστό. Σε κάποιες άλλες χώρες, όπως για παράδειγμα το Ηνωμένο Βασίλειο, εξακολουθεί να επικρατεί διάλογος για τη θεσμοθέτηση της κοινωνικής οικονομίας. Παρόλα αυτά, αν και επικρατούν ορισμένες διαφορές στο θεσμικό πλαίσιο και στις ορολογίες ανάμεσα στα κράτη-μέλη, παρατηρούμε ότι οι δράσεις και η πρωτοβουλίες στην κοινωνική οικονομία και κοινωνική επιχειρηματικότητα έχουν ως έμπνευση κοινές αξίες, όπως για παράδειγμα την κοινωνική συνοχή, την κοινωνική ευθύνη, την αλληλεγγύη, τη δημοκρατική λήψη αποφάσεων και την επίτευξη του κέρδους ως προς όφελος της κοινωνίας και της επανεπένδυσης της εκάστοτε κοινωνικής επιχείρησης (Γνώμη πρωτοβουλίας της Ο.Κ.Ε., 2013)

Αποτελεί έναν διαφορετικό τρόπο επιχειρηματικότητας, ο οποίος έχει ως βάση το κριτήριο του γενικού συμφέροντος, το κριτήριο της οικονομικής ανάπτυξης, το κριτήριο της κοινωνικής ανάπτυξης και το κριτήριο της δημοκρατικής λειτουργίας. Βέβαια, δεν σημαίνει αυτό ότι οι επιχειρήσεις δεν πρέπει να έχουν ως στόχο την κερδοφορία, καθώς τα κέρδη αφορούν το κοινωνικό συμφέρον και την επανεπένδυση της κοινωνικής επιχείρησης. Σύμφωνα με μια επισκόπηση της παρουσίας της κοινωνικής οικονομίας και των κοινωνικών επιχειρήσεων σε επίπεδο χώρας, παρατηρούμε τα εξής:

Μεγάλη Βρετανία

Επικρατούν πολλές κοινωνικές επιχειρήσεις στον τομέα παραγωγής των βιολογικών προϊόντων, στον τομέα προστασία του περιβάλλοντος και στον τομέα παροχής προσωπικών υπηρεσιών. Ως βασικό στόχο έχουν να καταπολεμήσουν τον κοινωνικό αποκλεισμό και την ανεργία. Πολλές από τις εν λόγω επιχειρήσεις έχουν ως κέντρο αναφοράς την παρουσία των τοπικών κοινοτήτων.

Ολλανδία

Επικρατεί η σύσταση συνοικιακών αναπτυξιακών επιχειρήσεων ή συμπράξεων, με αντικειμενικούς σκοπούς που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος και την βελτίωση της ποιότητας της ζωής των ανθρώπων. Το 1980, πραγματοποιήθηκε και ξεκίνησε η λειτουργία μια «ηθικής τράπεζας», στα πλαίσια της κοινωνικής οικονομίας, με την ονομασία Triodos Bank.

Σκανδιναβικές χώρες

Σε αυτές τις χώρες εμφανίζονται εργατικοί συνεταιρισμοί, που έχουν ως βασικό σκοπό να παρέχουν υπηρεσίες που αφορούν την ένταξη και την κατάρτιση των

αποκλεισμένων ομάδων από την κοινωνία στο τομέα της αγοράς εργασίας. Επιπλέον, έχει επιτευχθεί με την συμβολή της τοπικής αυτοδιοίκησης η δημιουργία κοινωνικών συνεταιρισμών που αφορούν τον τομέα του πολιτισμού, τον τομέα της ψυχαγωγίας, τον τομέα της εκπαίδευσης των ανηλίκων και τον τομέα παροχής υπηρεσιών προσωπικού επιπέδου σε άτομα με ειδικές ανάγκες.

Αυστρία

Η παρουσία της κοινωνικής οικονομίας γίνεται ιδιαίτερα αισθητή με την εμφάνιση της μορφής των παροχών υπηρεσιών σε κοινωνικό επίπεδο, όπως για παράδειγμα η προστασία και η φροντίδα που προσφέρεται κατ' οίκον σε παιδιά από ανθρώπους που ανήκουν σε ειδικές πληθυσμιακές ομάδες.

Ιρλανδία

Είναι αρκετά αισθητή η παρουσία των αγροτουριστικών συνεταιρισμών και ιδιαίτερα εκείνων των συνεταιρισμών που αφορούν άτομα με ψυχικές και κοινωνικές δυσκολίες.

Λουξεμβούργο

Με τη μεσολάβηση των σχετικών οικονομικών δραστηριοτήτων έχει δημιουργηθεί η σύσταση των οργανισμών μεσολάβησης, που βασικό στόχο έχουν την συστηματική ένταξη των μακροχρόνιων ανέργων στο χώρο της εργασίας.

Γαλλία

Το 1997, στην περιφέρεια Nord Pas de Calais, πραγματοποιήθηκε η ίδρυση της Caisse Solidaire, μιας κοινωνικής επιχείρησης που βασικό σκοπό έχει να καταπολεμήσει ολοένα και περισσότερο τον κοινωνικό αποκλεισμό με την έγκριση χρηματοδοτικών προγραμμάτων που αφορά την ενίσχυση των νέων αγροτών, των μικρών επιχειρήσεων

και των μη κερδοσκοπικών οργανώσεων.

Βέλγιο

Παρατηρούμε την ιδιαίτερη ανάπτυξη που εμφανίζουν η παρουσία των πρωτοβουλιών των επιχειρήσεων με κοινωνικό σκοπό. Επιπλέον, επικρατεί η δραστηριοποίηση και η θεσμοθέτηση εκείνων των κοινωνικών επιχειρήσεων που αφορούν κατά μεγάλο ποσοστό την ενσωμάτωση των ανέργων στην αγορά εργασίας με τη χρήση των συμβολαίων απασχόλησης.

Ισπανία

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η επιχείρηση Mondragon Corporation Cooperativa (MCC), η οποία αποτελεί μια συνεργατική επιχείρηση και περιλαμβάνει εκατό αυτόνομους συνεταιρισμούς. Με την σύνθεσή τους δημιουργείται έναν όμιλο επιχειρήσεων και οι συνεταιρισμοί αυτοί ομαδοποιούνται σε τρεις ομάδες ομοειδής, οι οποίες είναι: η ομάδα της οικονομίας, η ομάδα της βιομηχανίας, η ομάδα της διανομής στο Μόντραγκον στη χώρα των Βάσκων της Ισπανίας. Στην χώρα των Βάσκων, ο όμιλος Mondragon Corporation Cooperativa (MCC) αποτελεί τον μεγαλύτερο όμιλο, ο οποίος από άποψη μεγέθους στη χώρα της Ισπανίας καταλαμβάνει την όγδοη θέση σε εταιρικό επίπεδο.

2.7.5 Κοινωνικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα

Το θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα, διακρίνεται στις κρατικές πολιτικές και στο υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο για την κοινωνική οικονομία. Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει προγράμματα που έχουν σχεδιαστεί με τη βοήθεια της ΕΕ, όπως η

εφαρμογή του προγράμματος EQUAL, το οποίο αναφέρθηκε και στην προηγούμενη ενότητα, που είχε σκοπό να αυξήσει την απασχόληση ευάλωτων ομάδων και να διαμορφώσει τις κατάλληλες προϋποθέσεις για ίσες ευκαιρίες στην αγορά εργασίας. Οι βασικοί του στόχοι περιλάμβαναν, την ενσωμάτωση και την εξομοίωση κοινωνικών ομάδων που υπόκεινται σε διακρίσεις στην αγορά εργασίας, την ανάπτυξη επιχειρηματικού πνεύματος σε θέματα κοινωνικής επιχειρηματικότητας, τη συνεχή προσαρμογή των εργαζομένων και των επιχειρήσεων στις προκλήσεις αλλά και την αποφυγή του επαγγελματικού διαχωρισμού μεταξύ ανδρών και γυναικών.

Επίσης, το ελληνικό κράτος έχει θεσπίσει έναν αριθμό ασφαλιστικών και φορολογικών μέτρων για τη διατήρηση επιδομάτων και συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων των εργαζομένων που ανήκουν στις ευάλωτες ομάδες και εργάζονται σε κοινωνικές επιχειρήσεις, ενώ παράλληλα, έχουν προβλεφθεί και μια σειρά από χρηματοδοτικά εργαλεία αλλά και φορολογικές απαλλαγές για το ποσό των κερδών των κοινωνικών επιχειρήσεων που προορίζονται για τη δημιουργία αποθεματικών.

Η κοινωνική οικονομία στην Ελλάδα νομικά κατοχυρώθηκε με το Ν.2716/1999, σύμφωνα με τον οποίο καθορίζονται οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένοι Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε.) με βασικό ρόλο την ενσωμάτωση στην αγορά εργασίας ατόμων με ψυχοκοινωνικά προβλήματα. Ωστόσο, οι Κοι.Σ.Πε είναι δυνατόν να έχουν παραγωγικές, καταναλωτικές, εμπορικές, πιστωτικές, εκπαιδευτικές και πολιτικές υπηρεσίες. Η νομοθεσία που αφορά στην κοινωνική οικονομία και στην κοινωνική επιχειρηματικότητα επικαιροποιείται με το Ν.4019/2011 από όπου προκύπτει μια νέα μορφή κοινωνικής επιχείρησης, η λεγόμενη Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση (Κοιν.Σ.Επ.). Ειδικότερα, αυτός ο τύπος κοινωνικής επιχείρησης μπορεί να λάβει τη μορφή αστικού συνεταιρισμού με κοινωνική αποστολή και έχει εμπορική ιδιότητα. Τα μέλη μιας Κοιν.Σ.Επ. μπορεί να είναι

είτε φυσικά πρόσωπα είτε φυσικά πρόσωπα και νομικά πρόσωπα. Τα μέλη της συμμετέχουν σε αυτήν με μια ψήφο, ανεξάρτητα από τον αριθμό των συνεταιριστικών μερίδων που κατέχουν. Έτσι επιτυγχάνεται η ισότιμη διοίκηση από τα μέλη της και η λειτουργία της βασίζεται στην επιδίωξη συλλογικού οφέλους, ενώ το κέρδος της προκύπτει από δράσεις που εξυπηρετούν αποκλειστικά το κοινωνικό συμφέρον (Οδηγός Κοινωνικών Επιχειρήσεων, 2013). Ορισμένα χρήσιμα στοιχεία του Ν.4019/2011 για την κατανόηση των κοινωνικών επιχειρήσεων είναι:

(α) η καταγραφή των ιδρυόμενων κοινωνικών επιχειρήσεων στο Μητρώο Κοινωνικής Οικονομίας. Το Γενικό Μητρώο Κοινωνικής Οικονομίας είναι δημόσιο βιβλίο που τηρείται σε ηλεκτρονική μορφή και σε αυτό εγγράφονται υποχρεωτικά οι Κοιν.Σ.Επ.. Τηρείται στο Τμήμα Μητρώου Κοινωνικής Οικονομίας της Διεύθυνσης Κοινωνικής Προστασίας του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας και η πρόσβαση σε αυτό γίνεται ατελώς από οποιονδήποτε ενδιαφερόμενο. Με την εγγραφή τους, οι Κοιν.Σ.Επ. Και Κοι.Σ.Π.Ε. στο μητρώο αυτό, αποκτούν πρόσβαση στα χρηματοδοτικά εργαλεία του άρθρου 9 και απολαμβάνουν των οικονομικών κινήτρων και μέτρων στήριξης του άρθρου 10

(β) ο αστικός και συνεταιριστικός χαρακτήρας των κοινωνικών επιχειρήσεων που υπάγονται στο αστικό δίκαιο, ενώ επιβάλλεται η υπογραφή του καταστατικού από επτά άτομα, όπως ισχύει και στους αστικούς συνεταιρισμούς

(γ) η σύνθεση των μελών δύναται να είναι τουλάχιστον κατά τα 2/3 από φυσικά πρόσωπα και το υπόλοιπο 1/3 να αποτελείται από νομικά πρόσωπα. Δεν επιτρέπεται η συμμετοχή στην επιχείρηση των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) και των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.) που υπάγονται σε αυτούς. Εξάιρεση

αποτελεί η Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης, στην οποία μπορούν να συμμετέχουν ως μέλη Ν.Π.Δ.Δ. με έγκριση του φορέα που τα εποπτεύει

(δ) η συμμετοχή των φυσικών μελών δεν συνδέεται με ασφαλιστικές και φορολογικές υποχρεώσεις. Η Κοιν.Σ.Επ. δεν υπόκειται σε φορολογία εισοδήματος για το ποσοστό των κερδών της, το οποίο διανέμεται στους εργαζόμενους και υπόκειται σε παρακράτηση φόρου εισοδήματος, όπως ορίζει η παράγραφος 1 του άρθρου 9 του ν. 2238/1994

(ε) η διανομή των κερδών στα μέλη θεωρείται απαγορευμένη ενέργεια παρά μόνο στην περίπτωση όπου αυτά ταυτόχρονα αποτελούν τους εργαζόμενους της επιχείρησης σε ποσοστό 37%. Το 5% παρακρατείται ως αποθεματικό και το υπόλοιπο ποσό μοιράζεται ως δώρο για την αύξηση της παραγωγικότητας στους εργαζόμενους

(στ) οι πόροι μπορεί να είναι από τις εμπορικές δραστηριότητες της επιχείρησης, από δωρεές τρίτων και από εισφορές δημόσιων οργανισμών, επιχορηγήσεις από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων, την Ευρωπαϊκή Ένωση, διεθνείς ή εθνικούς οργανισμούς ή Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης Α' και Β' βαθμού

Ανάλογα με τον σκοπό που εξυπηρετούν, οι Κοιν.Σ.Επ. διακρίνονται σε 3 κατηγορίες:

- Ένταξης οι οποίες αποσκοπούν στην ένταξη στην οικονομική και κοινωνική ζωή των ατόμων που ανήκουν στις ευάλωτες ομάδες πληθυσμού (ΑμεΑ, απεξαρτημένοι, οροθετικοί, φυλακισμένοι, αποφυλακισμένοι, ανήλικοι παραβάτες). Σε μια Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης, 40% κατ' ελάχιστον των εργαζομένων θα πρέπει να ανήκει υποχρεωτικά στις ευάλωτες ομάδες πληθυσμού.
- Κοινωνικής Φροντίδας που αποσκοπούν στην παραγωγή προϊόντων και παροχή υπηρεσιών κοινωνικού χαρακτήρα που απευθύνονται σε ομάδες πληθυσμού όπως ηλικιωμένοι, βρέφη, παιδιά, ΑΜΕΑ και άτομα με χρόνιες παθήσεις

- Συλλογικού και Παραγωγικού Σκοπού που αποσκοπούν στην προαγωγή του τοπικού και συλλογικού συμφέροντος, στην απασχόληση, στην ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής και της τοπικής ή περιφερειακής ανάπτυξης.

Τέλος, για την ίδρυση μιας Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης, χρειάζονται τουλάχιστον 7 μέλη, ενώ την ίδρυση Κοιν.Σ.Επ. Κοινωνικής Φροντίδας ή Συλλογικού και Παραγωγικού Σκοπού, χρειάζονται τουλάχιστον 5 μέλη (Οδηγός Κοινωνικών Επιχειρήσεων, 2013).

2.7.6 Χρηματοδότηση κοινωνικών επιχειρήσεων

Η χρηματοδότηση μιας επιχείρησης είναι ένα απαραίτητο και σημαντικό στοιχείο για την λειτουργία της και έτσι κάθε επιχείρηση δίνει ιδιαίτερα μεγάλη έμφαση στην αναζήτηση και στον εντοπισμό χρηματοδοτικών ευκαιριών, στην ανάλυση των κρατικών επιχορηγήσεων, στην ανάλυση των τραπεζικών χρηματοδοτικών προϊόντων και των λοιπών πηγών χρηματοδότησης. Η κάθε εταιρία προσπαθεί να επιλέξει τα κατάλληλα χρηματοδοτικά προϊόντα, τα οποία θα καλύψουν ένα μέρος του επενδυτικού τομέα της επιχείρησης και θα συμβάλουν στο να επιτύχει την βιωσιμότητα της.

Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά των κοινωνικών επιχειρήσεων είναι πως η δραστηριότητά τους χρηματοδοτείται από έναν συνδυασμό διαφορετικών πηγών της αγοράς (μέσω της πώλησης αγαθών και υπηρεσιών), πηγών εκτός της αγοράς (κρατικές επιχορηγήσεις και ιδιωτικές δωρεές) και μη χρηματικών πόρων (ΟΟΣΑ, 1999). Αν και οι τρόποι χρηματοδότησης ποικίλλουν ανάλογα τον τύπο της κοινωνικής επιχείρησης, γενικά περιλαμβάνουν ίδια κεφάλαια μελών, δάνεια τραπεζών, εκπτώσεις φόρων και μεγάλο εύρος στοχευμένων χρηματοδοτήσεων από τον δημόσιο τομέα.

Πολλοί τύποι κοινωνικών επιχειρήσεων, όπως παραδείγματος χάρη οι συνεταιρισμοί εργαζομένων, ξεκινούν την εμπορική τους δραστηριότητα βασιζόμενοι κυρίως στους περιορισμένους πόρους που ίσως να διαθέτουν οι εργαζόμενοι. Άλλοι πάλι τύποι κοινωνικών επιχειρήσεων προβαίνουν στην έναρξη της δραστηριότητας τους με τη βοήθεια κάποιας επιχορήγησης ή ενός ευνοϊκού δανεισμού. Παρόλο μάλιστα που οι κοινωνικές επιχειρήσεις προσπαθούν να γίνουν βιώσιμοι εμπορικοί οργανισμοί, δημιουργώντας πλεόνασμα μέσω της εμπορικής δραστηριότητάς τους, οι περισσότερες χρειάζονται χρηματοδοτική υποστήριξη κατά την έναρξη λειτουργίας τους η οποία ποικίλλει, καθώς έχουν πρόσβαση σε διαφορετικά χρηματοδοτικά μέσα και πολλές φορές τους δίνεται η δυνατότητα να εκμεταλλευτούν εκπτώσεις φόρων. Από αυτή την άποψη διαφέρουν από τις εθελοντικές οργανώσεις, οι οποίες στηρίζονται αποκλειστικά σε επιχορηγήσεις τόσο κατά την έναρξή τους όσο και κατά τη διάρκεια της δραστηριοποίησής τους.

Τα οφέλη που αποκομίζει η κοινωνία και συγκεκριμένες ομάδες από τη δράση των κοινωνικών επιχειρήσεων είναι αυτά που δικαιολογούν την παροχή επιχορηγήσεων, κάτι που ισχύει και για τις κοινωνικές επιχειρήσεις οι οποίες χρηματοδοτούνται τόσο από πηγές της αγοράς όσο και από μη εμπορικές πηγές μέσω της κατανομής που γίνεται από τις δημόσιες αρχές προς όφελος της κοινωνίας (Defourny, 2001). Επίσης είναι γεγονός πως οι κοινωνικές και κοινοτικές επιχειρήσεις στοχεύουν στη δημιουργία κοινωνικής αξίας και όχι προσωπικού πλούτου γι' αυτόν που τις διοικεί και γι' αυτό το λόγο καταφέρνουν να προσελκύσουν περισσότερες επιχορηγήσεις (Chell, 2007).

Η αρχική υποστήριξη αυτή θεωρείται βασική για τη δημιουργία βιώσιμων κοινοτικών επιχειρήσεων, ειδικά σε περιοχές όπου τα απαιτούμενα χρηματοδοτικά μέσα και τα ανθρώπινα προσόντα βρίσκονται σε έλλειψη. Πολλές κοινωνικές επιχειρήσεις στο ξεκίνημά τους στηρίχθηκαν σε ευνοϊκά δάνεια ή σε επιχορηγήσεις κυρίως από υποστηρικτικούς

οργανισμούς. Αν και αρκετές στηρίχθηκαν κατά την ίδρυσή τους σε δάνεια από εμπορικές τράπεζες, πολλά θέματα του τρόπου λειτουργίας τους κατέστησαν αυτή την πηγή χρηματοδότησης μη προσβάσιμη (Chell, 2007).

Οι τράπεζες παρέχουν δάνεια στις κοινωνικές επιχειρήσεις με τον ίδιο τρόπο που δανειοδοτούν και τον ιδιωτικό τομέα και κάποιες τράπεζες μάλιστα διαθέτουν ειδικά προγράμματα και χρηματοοικονομικά προϊόντα για την υποστήριξη των κοινωνικών επιχειρήσεων. Παρ' όλα αυτά ωστόσο, πολλές κοινωνικές επιχειρήσεις συναντούν δυσκολίες πρόσβασης στην χρηματοδότηση από τις τράπεζες. Ένας λόγος είναι ότι πολλοί τύποι κοινωνικών επιχειρήσεων δεν διαθέτουν περιουσιακά στοιχεία ως ιδιοκτησία που θα μπορούσε να αποτελέσει εγγύηση ή προσπαθούν να μειώσουν την προσωπική ευθύνη των μελών τους, κάτι που συμβάλλει στο να θεωρούν οι τράπεζες την παροχή δανείων σε αυτές αρκετά υψηλό ρίσκο (Nyssens, 2006).

Είναι γεγονός πως τα δημιουργούμενα εισοδήματα αποτελούν την πιο ευέλικτη χρηματοδότηση και προέρχονται από την πώληση αγαθών και υπηρεσιών. Σύμφωνα με τον Brown (2003), το εισόδημα των κοινωνικών επιχειρήσεων δεν είναι απαραίτητο να προέρχεται μόνο από την πώληση προϊόντων και υπηρεσιών, καθώς συνήθως επιδιώκεται ένα μείγμα εμπορικής δραστηριότητας, εθελοντικής εργασίας, αυτοβοήθειας, δωρεών και επιχορηγήσεων (Brown J. 2003).

Ωστόσο, είναι σημαντικό να μη λαμβάνονται υπόψη μόνο οι χρηματικοί πόροι αλλά και οι πόροι “σε είδος” που διατίθενται για την ανάπτυξη και υποστήριξη της κοινωνικής επιχείρησης σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο (Smallbone, 2001).

Ο εθελοντισμός μπορεί να θεωρηθεί ως αποτέλεσμα της κινητοποίησης του κοινωνικού κεφαλαίου, το οποίο αποτελεί σημαντικό παράγοντα της παραγωγής και τη

βελτιώνει μειώνοντας τα κόστη συναλλαγών και τα κόστη παραγωγής. Τα κόστη συναλλαγών μειώνονται μέσω της εμπιστοσύνης ανάμεσα στους εργαζομένους που διευκολύνει τον συντονισμό και αυξάνει τα κίνητρά τους και τα κόστη παραγωγής μειώνονται μέσω της χρησιμοποίησης δωρεών, εθελοντών και καλύτερης συμμετοχής των χρηστών. Γιαυτό και στη συνέχεια της εργασίας θα τεθεί το θέμα του εθελοντισμού υπό μία πιο προσεκτική ματιά.

Το σίγουρο όμως είναι ότι πολυπλοκότητα των εξωτερικών χρηματοδοτικών πηγών δημιουργεί την εντύπωση μιας υποστήριξης που δίδεται αποσπασματικά και υστερεί στο να επικεντρωθεί στρατηγικά στις ανάγκες της επιχείρησης και έτσι η επιτυχία των κοινωνικών επιχειρήσεων εξαρτάται και από την ικανότητά τους να διασφαλίσουν χρηματοδότηση μέσω ανακατανομής πόρων ώστε να εξασφαλιστεί η παραγωγή συλλογικών ωφελειών (Smallbone, 2001).

3. Εθελοντισμός

Βρισκόμενες αντιμέτωπες με πολλές προκλήσεις τόσο στην εκτέλεση του κοινωνικού τους σκοπού, όσο και στην οικονομική διαχείρισή τους, οι κοινωνικές επιχειρήσεις θα μπορούσαν μεταξύ άλλων να στραφούν στον εθελοντισμό σαν μια έμμεση στρατηγική μείωσης κόστους και κινητοποίησης του κοινωνικού κεφαλαίου , όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως. Τι είναι όμως ο εθελοντισμός και ποιά είναι η ανάπτυξή του στην Ελλάδα;

3.1 Ιστορία του εθελοντισμού

Οι ιδέες της κοινωνικής δικαιοσύνης και της κοινωνικής αλληλεγγύης, κατά την αρχαιότητα πήγασαν από τον φιλοσοφικό ιδεαλισμό του Πλάτωνα του Αριστοτέλη και των Στωικών Φιλοσόφων. Οι ιδέες αυτές επηρέασαν τα άτομα των κοινωνιών της εποχής και τα προέτρεψαν σε εκδηλώσεις φροντίδας και συμπαράστασης κυρίως υλικής προς ομάδες ανθρώπων φτωχών, αναξιοπαθούντων, υστερούντων σωματικά και πνευματικά. Η κοινωνική νομοθεσία του Σάλωνα και του Περικλή περιελάμβανε μέτρα για την προστασία χηρών και ορφανών, την συνταξιοδότηση αναπήρων και ηλικιωμένων, την πρόσληψη ανέργων σε κρατικές υπηρεσίες για εκτέλεση κοινωφελών έργων κλπ. (Φουρνογεράκης Π, 2006).

Με την εμφάνιση του Χριστιανισμού και την επιβολή του σαν κυρίαρχη θρησκεία, η επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων αναλήφθηκε ουσιαστικά από την εκκλησία. Την πρωτοβυζαντινή περίοδο ο σημαντικότερος εκφραστής της εθελοντικής προσφοράς θεωρείται ο Μέγας Βασίλειος, ο οποίος ιδρύοντας την Βασιλειάδα, αντιμετώπισε με ιδιαίτερο ζήλο τις ανάγκες των φτωχών, των αδυνάτων και των ξένων προσφέροντάς τους ανάπαυση, παρηγοριά, κλίνη, τροφή, ακόμα και την ευκαιρία να μάθουν κάποια τέχνη για να μπορούν να ζήσουν ανεξάρτητοι στην κοινωνία.

Στην Βυζαντινή περίοδο αναπτύχθηκαν τα συσσίτια και η χορήγηση επιδομάτων σε απόρους και σε αναπήρους πολέμου. Χαρακτηριστικό δείγμα της φιλανθρωπίας της εποχής, ήταν και το έργο της Άννας Κομνηνής, η οποία έκτισε μια ολόκληρη πολιτεία για την στέγαση, την σίτιση και την φροντίδα των αναπήρων.

Το κράτος και η εκκλησία ανέπτυξαν σε μεγάλη έκταση πλήθος ευαγών οίκων, ξενώνων, ορφανοτροφείων, γηροκομείων, πτωχοκομείων και άλλα. Τα μοναστήρια και οι ευαγείς οίκοι του Βυζαντίου χρησίμευαν και σαν σχολές ιατρικής, παράλληλα με τις

υπηρεσίες φροντίδας που προσέφεραν. Η Αγία Ελένη έκτισε τα πρώτα νοσοκομεία στην Κωνσταντινούπολη πολύ πριν ιδρυθούν από τους δυτικούς τα αντίστοιχα Hotels de Dieux, τον μεσαίωνα. Πολλοί δε τομείς αποτέλεσαν πρότυπο για την ίδρυση παρόμοιων ιδρυμάτων πολλούς αιώνες αργότερα όπως: Λεπροκομεία, Νοσοκομεία διδασκηρίων κ.α.

Στην περίοδο της Τουρκοκρατίας, η οικογένεια, η εκκλησία και η κοινότητα ήταν οι σημαντικότεροι φορείς κοινωνικής προστασίας για τους ευρισκόμενους σε ανάγκη. (Φουρνογεράκης Π., 2006).

Σε επίλυση προβλημάτων συνέβαλαν και οι συνεταιρισμοί, οι μεγάλοι ευεργέτες, ο Κοσμάς ο Αιτωλός (1714 - 1779) που εκτός από το θρησκευτικό, ανέπτυξε και σημαντικό κοινωνικό, πολιτιστικό και εθνικό έργο, η Οσία Φιλοθέη Μπενιζέλου (1522 - 1589), που ανέπτυξε κυρίως έργο προστασίας παιδιών και γυναικών. Σημαντική ήταν επίσης η συμβολή του απόδημου Ελληνισμού, των συντεχνιών και των δημογερόντων.

Με την απελευθέρωση από τον Τούρκικο ζυγό, η χώρα βρέθηκε ανάμεσα σε ερείπια και το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού είχε την ανάγκη κοινωνικής προστασίας.

Οικονομική αδυναμία εμπόδιζε τις κυβερνήσεις να προγραμματίζουν και να αναπτύσσουν μια συστηματική κρατική μέριμνα. Έτσι αφέθηκε στην ιδιωτική πρωτοβουλία η φροντίδα των αδυνάτων.

Ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, ο οποίος ιδρύθηκε στις 10 Ιουνίου 1877, συμβάλλει αποφασιστικά, πρώτος στο ξεπέρασμα της όποιας συμφοράς με το ανθρώπινο δυναμικό του, που στην πλειοψηφία του είναι εθελοντές, αναδεικνύοντας έτσι την μέγιστη χρησιμότητά του. (Leontidou et al., 2002)

Στην Ελλάδα ο εθελοντικός τομέας, δεν είναι τόσο αναπτυγμένος, σε βαθμό τέτοιο όπως στις άλλες χώρες της Ε.Ε. Παρόλα αυτά τα τελευταία δέκα με δεκαπέντε χρόνια, έχει

αρχίσει μια διαδικασία ανάπτυξης του εθελοντισμού σε καινούργιες και σύγχρονες βάσεις, και το ποιο σημαντικό με την συμμετοχή σε αυτές τις οργανώσεις ενός σημαντικού αριθμού νέων ατόμων. Έχει λοιπόν μια ιδιαίτερη σημασία να εξηγηθεί αυτήν η ιδιαιτερότητα του φαινομένου στην Ελλάδα, γιατί δηλαδή ο εθελοντισμός στην χώρα μας παρουσιάζει αυτήν την εικόνα.

Για να γίνει κατανοητή αυτή η κατάσταση θα πρέπει να έχουμε υπόψη μας την εξέλιξη της Ελληνικής κοινωνίας τουλάχιστον από την απελευθέρωσή της και την δημιουργία του ανεξάρτητου Ελληνικού κράτους (αρχές 19ου αιώνα) μέχρι και μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Η κοινωνία στηρίζεται στην αγροτική οικονομία, η τοπική κλειστή κοινότητα και η οικογένεια, αποτελούν την βάση της. Η έλλειψη δρόμων και δικτύων επικοινωνίας, κάνει (τουλάχιστον μέχρι την δεκαετία του 1950) δύσκολες τις μετακινήσεις και περιορίζει τον ορίζοντα των Ελλήνων.

Από την άλλη η φτώχεια που καταδυναστεύει το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού, δεν αφήνει και πολλά περιθώρια σε μαζική ανάπτυξη φαινόμενων κοινωνικής προσφοράς. Το κράτος και οι κρατικοί μηχανισμοί, από την στιγμή της ίδρυσής του μέχρι ακόμα και τώρα, παίζει σημαντικότερο ρόλο στην Ελληνική κοινωνία.

Τα προβλήματα που εμφανίζονται και που έχουν να κάνουν με θέματα κοινωνικής αλληλεγγύης, λύνονται σε αυτά τα πλαίσια, ενώ εκεί που τα πράγματα ξεφεύγουν, αναλαμβάνει κυρίως η εκκλησία καθώς και οι εθελοντικοί μηχανισμοί που αναπτύσσονται δίπλα σε αυτήν (Ερυθρός Σταυρός - Χριστιανικές Ενώσεις κ.λπ.)

Κάποιες προσπάθειες που γίνονται από τους εκπροσώπους της αστικής τάξης μένουν κυρίως στα πλαίσια της αγαθοεργίας και της φιλανθρωπίας και ποτέ δεν αποκτούν έναν μαζικό δημοκρατικό χαρακτήρα.

Από την δημιουργία του Ελληνικού ανεξάρτητου κράτους έως και την δεκαετία του 1950, η Ελλάδα, πέρασε τουλάχιστον πέντε μεγάλες πολεμικές αναμετρήσεις, ανάμεσα στις οποίες και έναν εμφύλιο πόλεμο. (Lentidou et al,2002).

Αν και ο Ελληνικός λαός είχε και έχει σημαντικές αρετές και χαρακτηριστικά που αποτελούν αντικειμενικά βάση για την ανάπτυξη του εθελοντισμού, οι αντικειμενικές συνθήκες της χώρας δεν αφήνουν και πολλά περιθώρια. Σημαντική κατά την γνώμη μας ώθηση στην ανάπτυξη του εθελοντισμού στην χώρα μας, έδωσαν τα κινήματα Εθνικής Αντίστασης, κατά την διάρκεια της Γερμανικής κατοχής (1941-1945). Σε εκείνη την περίοδο, ταυτόχρονα με τις μαζικότερες ένοπλες ομάδες αντίστασης στον κατακτητή, αναπτύχθηκε και ένα μαζικότατο κίνημα κοινωνικής αλληλεγγύης, που είχε σαν στόχο την επιβίωση του πληθυσμού ιδίως των μεγάλων πόλεων, οι οποίοι απειλούνται από την πείνα.

Οργανώνονται λαϊκά συσσίτια, με την ευθύνη των αντιστασιακών οργανώσεων (κυρίως μάλιστα του Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου), υπηρεσίες περίθαλψης και φροντίδας κλπ. Το κίνημα αυτό της αλληλεγγύης βρίσκει την έκφρασή του στην δημιουργία της οργάνωσης Εθνική Αλληλεγγύη, που είναι μια εθελοντική μαζικότατη οργάνωση με λειτουργία σε όλη την χώρα.

Οι ανώμαλες σημαντικότερες μεταπολεμικές εξελίξεις στην χώρα είχαν επιπτώσεις στην παραπέρα ανάπτυξη της ελληνικής κοινωνίας, (Lentidou et al,2002).

Την δεκαετία του 1950 η εικόνα που παρουσιάζει η Ελλάδα, είναι αυτή μιας χώρας καταστραμμένης από δέκα χρόνια πολέμων, με ένα τεράστιο κύμα μετανάστευσης τόσο στο εσωτερικό της όσο και στο εξωτερικό, με τον μισό σχεδόν Ελληνικό πληθυσμό (τους ηττημένους του εμφυλίου πολέμου) σε κατάσταση ομηρίας, με δεκάδες και ίσως

εκατοντάδες χιλιάδες στις φυλακές, στις εξορίες και στην παρανομία.

Η έλλειψη δημοκρατίας, δυσκολεύει την δημιουργία οργανώσεων, ο κόσμος αντιμετωπίζει με δυσπιστία και φόβο κινήσεις που έχουν να κάνουν με συμμετοχικές διαδικασίες, το ίδιο το κράτος αποθαρρύνει τέτοιες ενέργειες, ενώ τα έντονα κοινωνικά προβλήματα που έχουν δημιουργηθεί, αναλαμβάνει να τα λύσει η ξένη βοήθεια, καθώς επίσης και οι τυπικές μεγάλες οργανώσεις (Ερ. Σταυρός, Πρόνοια, ΧΕΝ κλπ), οι οποίες όμως -άλλο χαρακτηριστικό αυτό της Ελληνικής κοινωνίας- ελέγχονται από το κράτος και από το παλάτι.

Από την άλλη, στην δεκαετία αυτή, αναπτύσσονται κάποιες εθελοντικές ομάδες συμπaráστασης, στους φυλακισμένους και στις οικογένειές τους, οι οποίες όμως κυρίως λειτουργούν παράνομα. Το 1967, όποιες προσπάθειες εκδημοκρατισμού της χώρας, σταματούν με το στρατιωτικό πραξικόπημα. Εκατοντάδες σύλλογοι, οργανώσεις και φορείς, διαλύονται και απαγορεύεται η λειτουργία τους.

Η νέα περίοδος για την Ελληνική κοινωνία ξεκινάει με την μεταπολίτευση το 1974. Σε όλο το διάστημα από το 1974 μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του 1980, η διάθεση προσφοράς που υπάρχει σε μεγάλο κομμάτι του Ελληνικού πληθυσμού και ιδίως της νεολαίας, διοχετεύεται στην μαζική συμμετοχή σε πολιτικά κόμματα και οργανώσεις, κυρίως της αριστεράς και δεν αφήνει πολλά περιθώρια ανάπτυξης άλλου είδους εθελοντικών οργανώσεων. Μόνο την τελευταία πια δεκαετία, ο εθελοντικός χώρος αρχίζει να συγκροτείται. (Γιαννής, 2007).

3.2 Ορισμός του εθελοντισμού

Με βάση όσα έχουν προηγηθεί παραπάνω ο εθελοντισμός μπορεί να οριστεί ως μια εργασία μη αμειβόμενη που δεν αποσκοπεί στο κέρδος. Ο εθελοντισμός εκφράζεται μέσω

μη κερδοσκοπικών οργανώσεων και περιλαμβάνει επίσης τα πολιτικά κόμματα με τις αντίστοιχες νομαρχιακές και δημοτικές παρατάξεις τους, τις εκκλησιαστικές οργανώσεις, τα επαγγελματικά συνδικάτα και γενικά όλες τις δραστηριότητες μέχρι και τον ερασιτεχνικό αθλητισμό (Γιαννής, 2007).

Ο διαχωρισμός στον οποίο μπορούμε να προβούμε σε σχέση με τον εθελοντισμό είναι ο ακόλουθος:

1. Ο εθελοντής είναι ένα άτομο, το οποίο οδηγούμενο από την γνήσιά του διάθεση να προσφέρει, αφιερώνει την ενέργειά του και τον ελεύθερο χρόνο του στην ανιδιοτελή εξυπηρέτηση των συνανθρώπων του, σε βάρος των ατομικών του ενδιαφερόντων και των επαγγελματικών του συμφερόντων.

2. Ο επαγγελματίας εθελοντής ο οποίος απασχολείται από μία ΜΚΟ και αποτελεί συνήθως τον «πυρήνα» της οργάνωσης γύρω από τον οποίο διαρθρώνονται οι εθελοντές, είναι ένα άτομο το οποίο κατέχει άρτια το αντικείμενο της δραστηριοποίησής του και το προσεγγίζει με τον δέοντα επαγγελματισμό, όπως θα έκανε και σε οποιονδήποτε άλλο συμβατικό χώρο εργασίας, με τη μόνη διαφορά πως ξανά το κίνητρο είναι εκείνο της προσφοράς.

Ο εθελοντισμός λοιπόν αναφέρεται στην ηθελημένη παροχή υπηρεσιών προκειμένου να επιτευχθεί ένας κοινωφελής σκοπός. Η έννοια του εθελοντισμού εξαρτάται από την οργάνωση που επιδέχεται, από τις δραστηριότητες που περιλαμβάνει αλλά και από τους σκοπούς τους οποίους επιδιώκει. Οι εθελοντικές οργανώσεις οφείλουν να συνεργάζονται με τους κρατικούς φορείς προκειμένου να ανταπεξέλθουν αποτελεσματικά στο έργο τους. Στις μέρες μας πραγματοποιούνται αρκετές εθελοντικές προσπάθειες για την αντιμετώπιση προβλημάτων που αφορούν στις κοινωνικές υπηρεσίες, στην υποστήριξη σεισμοπαθών,

στην περιβαλλοντική προστασία (πυρκαγιές) κ.α. (Εθελοντισμός, 2007).

Ο εθελοντισμός εκφράζει την έξοδο του ανθρώπου από το ατομικό, προσωπικό του συμφέρον και την συνεργασία τόσο με την πολιτεία όσο και με τους συνανθρώπους του, έτσι ώστε να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τα προβλήματά τους. Κίνητρο του εθελοντισμού αποτελεί η προσωπική ανάγκη του κάθε ανθρώπου ξεχωριστά να προσφέρει αγάπη, θετική ενέργεια και προσωπική συμβολή σε κάποιο έργο.

Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι ο εθελοντισμός δεν πρέπει να συγχέεται με τη φιλανθρωπία. Παρόλο που οι δύο αυτοί όροι είναι αλληλένδετοι μεταξύ τους, ο εθελοντισμός εκφράζει τον ενεργό και δυναμικό ρόλο των πολιτών να παρεμβαίνουν, να περιφρουρούν και να καλυτερεύουν την κοινωνική τους ζωή, μέσα από δράσεις που στοχεύουν την βελτίωση των συνθηκών ζωής. Ο εθελοντισμός αναδεικνύει τον πολίτη σε ενεργό μέλος της κοινωνίας και τον αποδεσμεύει από το ρόλο του απλού θεατή. Ο εθελοντής μέσα από τη συγκεκριμένη του δράση αποκτά κοινωνικές, επικοινωνιακές και επαγγελματικές δεξιότητες, δίνοντας νόημα και περιεχόμενο στη ζωή του, δεδομένου ότι πράττει για το κοινό καλό.

Σε κοινωνικό επίπεδο, ο εθελοντισμός περιορίζει τις κοινωνικές διαφορές, διότι όλοι οι άνθρωποι ως ίσοι μεταξύ τους στοχεύουν στη βελτίωση της κοινωνίας τους και στο κοινό συμφέρον αυτής.

Ο εθελοντισμός τέλος επιδρά θετικά και στην οικονομική ανάπτυξη ενός κράτους. Σύμφωνα με τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, το 8% του ΑΕΠ των κρατών (σε κάποια κράτη έως και 15%) είναι αποτέλεσμα εθελοντικής εργασίας (Εθελοντισμός, 2007),

χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι ΗΠΑ, στις οποίες το 2000, 84 περίπου εκατομμύρια ενήλικες προσέφεραν εθελοντική εργασία σε μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς διαθέτοντα συνολικά περίπου 15 δισεκατομμύρια ώρες εργασίας (Aspen University ,2004)

Στη σημερινή εποχή, είναι έκδηλο το φαινόμενο, όλο και περισσότεροι πολίτες να συμμετέχουν ενεργά σε εθελοντικές οργανώσεις, οι οποίες στοχεύουν στην προστασία του περιβάλλοντος. Δεδομένου της ενημέρωσης για τις κλιματολογικές συνθήκες αλλά και για το κακό που προξενεί ο άνθρωπος, άθελά του πολλές φορές στο περιβάλλον, οι πολίτες αντιλαμβάνονται τη σημαντικότητα της φύσης στη ζωή του, θεωρούν όχι μόνο χρέος της πολιτείας αλλά κυρίως δικό τους χρέος την προστασία του πολυτιμότερου αυτού αγαθού (Ελληνική Εταιρεία για την προστασία του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς, 2007).

Έτσι λοιπόν εντάσσονται σε μη κυβερνητικές οργανώσεις, σε συλλογικούς φορείς και σε ενώσεις πολιτών, προκειμένου να ενεργοποιήσουν τόσο τους συνανθρώπους τους όσο και τους διοικητικούς φορείς, να αναλάβουν δράση για την αποκατάσταση των οικολογικών βλαβών που έχουν προκληθεί, αλλά και για την εφαρμογή συγκεκριμένης πολιτικής, που θα στοχεύει στο σχεδιάσμά και την πρόληψη των οικολογικών καταστροφών καθώς και την επιβολή σχετικής περιβαλλοντικής νομοθεσίας (Ελληνική Εταιρεία για την προστασία του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς, 2007).

3.3 Εθελοντισμός στην Ελλάδα

Ευθύς εξαρχής πρέπει να επισημανθεί η σχεδόν παντελής έλλειψη στοιχείων, μελετών κ.λπ, σε σχέση με το αντικείμενο. Ο εθελοντισμός στην Ελλάδα είναι μια πολύ

μπερδεμένη και από πολλές απόψεις ενδιαφέρουσα περίπτωση για μελέτη. Είναι ένας τομέας δραστηριότητας που η αίσθηση που αποπνέει σε όποιον έρχεται σαν επισκέπτης και μελετητής είναι ότι σήμερα βρίσκεται στην φάση της δυναμικής ανάπτυξης και διαμόρφωσής του, με όλα τα παρελκυόμενα, δηλαδή εσωτερικοί ανταγωνισμοί και αντιθέσεις, απογοητεύσεις, απόψεις, θέσεις και παράπονα, αλλά και από μια άποψη σημαντικά επιτεύγματα.

Για τις ανάγκες της μελέτης και δεδομένου ότι δεν υπάρχει προς το παρόν ένας επίσημος και γενικά αποδεκτός ορισμός, υιοθετούμε έναν άτυπο ορισμό για τις εθελοντικές οργανώσεις και τον εθελοντισμό, που βεβαίως δεν έχει καμιά απαίτηση επιστημοσύνης.

Έτσι λέμε ότι εθελοντικές οργανώσεις, είναι αυτές που παρουσιάζουν τα παρακάτω χαρακτηριστικά:

- Δεν είναι κυβερνητικές οργανώσεις και ούτε ανήκουν στον ευρύτερο τομέα της κρατικής διοίκησης
- Δεν είναι πολιτικά κόμματα
- Έχουν μια τυπική μορφή - οργάνωση
- Έχουν μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα, αλλά μπορεί να έχουν κερδοσκοπική δραστηριότητα
- Προσφέρουν υπηρεσίες σε κάποιες πληθυσμιακές ομάδες και όχι στα μέλη τους
- Το έμπυχο δυναμικό που απασχολείται στην οργάνωση, απασχολείται κυρίως και κατά πλειοψηφία σε εθελοντική βάση, χωρίς βέβαια αυτό να αποτρέπει την

απασχόληση και κάποιον στελεχών ή άλλων σε επαγγελματική βάση.

Ο εθελοντικός τομέας στην Ελλάδα δεν φαίνεται να είναι αναπτυγμένος σε βαθμό τουλάχιστον ανάλογο με άλλες χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Υπάρχουν περίπου 1200 οργανώσεις που εντάσσουν τους εαυτούς τους στον «μη κυβερνητικό - εθελοντικό χώρο». Αν ληφθεί υπόψη ότι για την νομιμοποίηση της κάθε οργάνωσης υποχρεωτικά αυτή θα πρέπει να υφίστανται τουλάχιστον 21 εγγεγραμμένα μέλη, συνάγεται το συμπέρασμα ότι σε αυτές τις οργανώσεις δραστηριοποιούνται τουλάχιστον 25.200 άτομα.

Κάνοντας την υπόθεση ότι κατά μέσο όρο σε κάθε οργάνωση, είναι εγγεγραμμένα περίπου 100 άτομα (αριθμός κατά βάση ρεαλιστικός) τότε διαπιστώνεται ότι τα εγγεγραμμένα μέλη στις διάφορες εθελοντικές οργανώσεις, στο σύνολο της χώρας, ίσως να φθάνουν τις 120.000. Βασικό χαρακτηριστικό του εθελοντικού χώρου στην Ελλάδα, είναι (σε αντίθεση με ότι πιθανόν συμβαίνει σε άλλες χώρες) ότι αυτός, δεν έχει κάποια δευτεροβάθμια όργανα και δεν είναι συγκροτημένος οργανωτικά σε επίπεδα ενώσεων. Η συνηθισμένη εθελοντική οργάνωση, είναι μια οργάνωση που λειτουργεί τοπικά, με ίσως κάποιες συνδέσεις σε περιφερειακό ή και εθνικό επίπεδο.

Ο εθελοντισμός, με τη μορφή οργανωμένων ομάδων πολιτών που επιζητούν να συμμετέχουν στη διαχείριση διαφόρων θεμάτων σε επίπεδο τόσο τοπικό όσο και εθνικό, δεν έχει ιδιαίτερο παρελθόν στην Ελλάδα. Οι πρώτες εθελοντικές ομάδες εμφανίστηκαν στην Ελλάδα στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Μέχρι τότε οι βαθιά ριζωμένες πεποιθήσεις των Ελλήνων, κατάλοιπα παλαιότερων εποχών, όριζαν πως οι μόνοι θεσμοί που μπορούσαν να συμβάλλουν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής του ή που μπορούσαν να επιτελέσουν οποιοδήποτε έργο ήταν τα πολιτικά κόμματα. Αν και αυτές οι αντιλήψεις είναι πλέον ξεπερασμένες για τους περισσότερους, η σχέση των Ελλήνων με τον εθελοντισμό φαίνεται να μην είναι ακόμα και σήμερα τόσο ισχυρή, με μία λαμπρή

εξαίρεση την συμμετοχή των Ελλήνων εθελοντών στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004, στην Αθήνα.

Αυτό επιβεβαιώνεται από τα ευρήματα της έρευνας του Κοινωνικού Βαρόμετρου ASBI που διενεργείται επί σειρά ετών από την εταιρεία MEDA COMMUNICATION. Το πιο πρόσφατο βαρόμετρο, του 2007, έγινε δυστυχώς πριν από τα καταστροφικά γεγονότα των πυρκαγιών του καλοκαιριού, κυρίως στην Πελοπόννησο, και επομένως δεν έχει μετρήσει την σωρεία εθελοντικών δράσεων που ακολούθησαν τις πυρκαγιές.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, μόνο 2 στους 10 Έλληνες έχουν προσφέρει εθελοντικά κατά τη διάρκεια του τελευταίου έτους από την έρευνα (Μπουμπούκα, 2007).

Η μεγάλη πλειοψηφία των υπολοίπων (76,8%) δεν είχαν συνεισφέρει ποτέ εθελοντικά. Επίσης, μόνο 3 στους 10 δήλωσαν ότι θα ήταν πιθανά πρόθυμοι να συμμετάσχουν εθελοντικά στο μέλλον.

Από αυτούς που είχαν συμμετάσχει σε εθελοντικές δράσεις κατά τη διάρκεια του τελευταίου έτους, 4 στους 10 ανέφεραν ότι η συμμετοχή τους ήταν μέσω προσφοράς χρημάτων, 2 στους 10 ανέφεραν ότι είχαν προσφέρει υλική βοήθεια όπως ρούχα ή τρόφιμα, ενώ μόνο 2 στους 10 ανέφεραν ότι είχαν διαθέσει μέρος από τον ελεύθερο χρόνο τους.

Σύμφωνα πάντα με τα στοιχεία της ίδιας έρευνας, σχεδόν 8 στους 10 Έλληνες αναγνωρίζουν αυθόρμητα τουλάχιστον μία εθελοντική ή μη κυβερνητική οργάνωση, ενώ με βοηθούμενη γνώση (με την επίδειξη κάρτας) σχεδόν όλοι οι ερωτώμενοι μπορούσαν να αναγνωρίσουν μία οργάνωση. Παρόλη όμως την υψηλή αναγνωρισιμότητα των οργανώσεων, οι ερωτώμενοι δεν γνώριζαν πολλά πράγματα για τις δραστηριότητες αυτών

των οργανώσεων. Τα τελευταία χρόνια, τόσο στην Ελλάδα όσο και σε ολόκληρο τον κόσμο, οι πολίτες γίνονται μάρτυρες καταστροφικών φυσικών φαινομένων, άλλα από τα οποία οφείλονται στην ανθρώπινη δραστηριότητα και άλλα που είναι ανεξάρτητα από αυτήν.

Οι διαπιστώσεις αυτές, οδήγησαν την Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων να προχωρήσει στον σχεδιασμό του προγράμματος Διαχείρισης Κινδύνων και Κρίσεων για την Αντιμετώπιση Εκτάκτων Αναγκών με τίτλο: "ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΩ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΑΛΛΟΥΣ" με ισότιμη συμμετοχή πολλών εμπλεκομένων φορέων. Στα πλαίσια αυτού του προγράμματος συμμετέχουν οι κρατικοί φορείς που εμπλέκονται με τη διαχείριση καταστάσεων εκτάκτου ανάγκης και ακραίων φυσικών φαινομένων.

Επίσης συμμετέχουν ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός (Ε.Ε.Σ.) και η ΜΚΟ PRAKSIS. Το πρόγραμμα εθελοντισμού «Προστατεύω τον Εαυτό μου και τους Άλλους» υποστηρίχθηκε από τη Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων, τη Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας, τον Οργανισμό Αντισεισμικού Σχεδιασμού και Προστασίας, το Πυροσβεστικό Σώμα και την ΕΜΑΚ, το Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας, τον Ελληνικό Ερυθρό Σταυρό και τους Γιατρούς Χωρίς Σύνορα Ελλάδας (Εθελοντισμός, 2007). Στα πλαίσια του προγράμματος προβλέπεται συστηματική εκπαίδευση των εθελοντών καθώς και η δημιουργία σχετικού εκπαιδευτικού υλικού.

Προκειμένου αυτή η πρωτοβουλία να προσεγγίσει το κοινό, δημιουργήθηκε και μία ενημερωτική ιστοσελίδα, στην οποία οι πολίτες μπορούν να ενημερωθούν για την πρωτοβουλία αυτή και τους στόχους της, καθώς και να συμπληρώσουν online αίτηση συμμετοχής. Ο εθελοντισμός στην Ελλάδα μπορεί να στερείται παρελθόντος, έχει όμως ένα πολύ δυναμικότερο παρόν που αφήνει περιθώρια ελπίδας για ένα μέλλον όπου οι πολίτες θα μπορούν να δημιουργούν, να εντάσσονται και να οργανώνονται προκειμένου να δράσουν για έναν συγκεκριμένο σκοπό, κάτι που ήδη σήμερα θεωρείται καθημερινή

υπόθεση για πολλούς Ευρωπαίους.

3.4 Το κοινωνικό κεφάλαιο

Στη σημερινή κοινωνία όπου οι θεσμοί διαπερνούνται από μία εκ βαθέων κρίση και αμφισβητούνται σφοδρά, αναδύονται νέες δυνάμεις που μετασχηματίζουν προοπτικές και δυναμικά, μέσα από νέες, διαφορετικές μορφές κοινωνικής συμμετοχής. Στη μεταβατική περίοδο που ζούμε μεγάλο πρόβλημα αναδεικνύεται ο ορισμός εννοιών για την περιγραφή καινούργιων φαινομένων και καταστάσεων. Σε αυτό οφείλεται συχνά η αδυναμία σύλληψης της πολυπλοκότητας και της πολυμορφίας τους, καθώς και η ανάμειξη πολλών επιστημών, όπως η κοινωνιολογία, η πολιτική οικονομία, αλλά και οι ανθρωπιστικές επιστήμες.

Τρεις είναι οι πυλώνες μιας σύγχρονης, ανοικτής, δημοκρατικής και ευημερούσας κοινωνίας, εξίσου σημαντικοί όλοι: (1) μία υγιώς λειτουργούσα οικονομία της αγοράς, (2) ένα αποτελεσματικός, διαφανής, κοντά στον πολίτη δημόσιος τομέας και δημόσιος βίος, (3) μια ανεξάρτητη από ιδιωτικές, κομματικές ή κρατικές επιρροές, μια ενεργός, κοινωνία πολιτών.

Ο πολίτης στην κοινωνιολογική προσέγγιση μας ενδιαφέρει διπλά: (α) ως «τυπικός πολίτης» που προσέρχεται άπαξ της τετραετίας στις κάλπες για να επιλέξει την ηγεσία του και στην καλύτερη περίπτωση απλώς σέβεται το γράμμα του νόμου - ονομαστική αποδοχή του κράτους δικαίου - και (β) ως ενεργός πολίτης που συμμετέχει εθελοντικά και άμεσα, έξω από κομματικές δουλειές, κάθε μέρα στα δρώμενα γύρω του και ταυτόχρονα αντιμετωπίζει τα κόμματα, του θεσμούς, την κυβέρνηση οποιουδήποτε επιπέδου άσκησης εξουσίας (Γιάννης, 2001)

Η Κοινωνική Οικονομία αυξάνει συνεχώς και μεγεθύνει το σημαντικό Κοινωνικό Κεφάλαιο. Τι εννοούμε όμως με τον παραπάνω όρο που χρησιμοποιείται κατά κόρον το τελευταίο διάστημα τόσο σε κοινωνιολογικές όσο και σε οικονομικές αναλύσεις;

Με τον όρο κοινωνικό κεφάλαιο εννοούμε την ικανότητα των ανθρώπων να συνενώνουν τις δυνάμεις τους, να συνεργάζονται μαζί για κοινούς σκοπούς σε ομάδες και οργανώσεις (Καζάκος Π., 2005). Με άλλα λόγια είναι η ικανότητα να εξασφαλίζει κανείς ωφελήματα μέσα από τη συμμετοχή σε δίκτυα και άλλες κοινωνικές δομές (Κονιόρδος Σ., 2004). Ο Putnam «μετράει» το κοινωνικό κεφάλαιο με δείκτες όπως ο βαθμός συμμετοχής σε εθελοντικές οργανώσεις, η εκδήλωση εμπιστοσύνης απέναντι στις αρχές, η ανάγνωση εφημερίδων, και με άλλους ανάλογους δείκτες (Putnam, 2002).

Στην Ελλάδα (και αλλού) το διαθέσιμο κοινωνικό κεφάλαιο με χαρακτηριστικό του στοιχείο τον οικογενειακό προσανατολισμό, συνυφαίνεται με το πελατειακό σύστημα, τη χαλαρότητα των θεσμών και των κανόνων του παιγνιδιού και ένα βολεύον κράτος. Προλείανε, δηλαδή εξ αρχής το έδαφος για τη διάβρωση τυπικών και εισαγμένων θεσμών. Όλα αυτά είχαν επιπτώσεις στην οικονομική και πολιτική συμπεριφορά. Το υπάρχον κοινωνικό κεφάλαιο επέδρασε στο πρότυπο οικονομίας και κράτους στην Ελλάδα.

3.5 Η Κοινωνία των πολιτών

Τα τελευταία χρόνια η κοινωνία των πολιτών έχει εισβάλει εντυπωσιακά στο πολιτικό και το επιστημονικό λεξιλόγιο: η πτώση των σοσιαλιστικών καθεστώτων οι ανεπάρκειες της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, η γραφειοκρατία, τα δημοσιονομικά προβλήματα, η κρίση του κοινωνικού κράτους, η μοναξιά στις μεγαλουπόλεις και παγκοσμιοποίηση- ιδού, φύρδην μίγδην, μερικοί πιο πρόσφατα η από τους λόγους της επιτυχίας του όρου, ενός

όρου που όμως εξακολουθεί να περιβάλλεται από ασάφεια (Βουτσάκης, 2004).

Ο όρος «Κοινωνία των Πολιτών» δεν έχει κοινά αποδεκτό ορισμό. Αποτελεί μία από τις πλέον αμφιλεγόμενες έννοιες στις συζητήσεις που διεξάγονται σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Οφείλει λοιπόν κανείς να δηλώνει τον ορισμό που υιοθετεί ώστε να προσδιορίσει το πλαίσιο του όποιου θεωρητικού ή εμπειρικού εγχειρήματος.

Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι σήμερα ζούμε σε μία άκρως στρεβλή οικονομική ανάπτυξη, με ιδιαίτερες κοινωνικές ανισότητες, με έναν σαφή αρχηγισμό των κομμάτων, με κακοδιοίκηση και με συγκριτικά χαμηλή ποιότητα της δημοκρατίας και του δημοσίου διαλόγου. Στη χώρα μας τα παραπάνω οφείλονται, ως ένα βαθμό, και στην έλλειψη θεσμών, οργανώσεων και πρωτοβουλιών που σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες παρεμβάλλονται ανάμεσα στην ατομική/ιδιωτική σφαίρα και την δημόσια σφαίρα (κόμματα/κράτος) και συνιστούν την κοινωνία των πολιτών (Μουζέλης, 1998).

Στο σύγχρονο πολιτικό λεξιλόγιο, ο όρος «κοινωνία των πολιτών» (civil society) χρησιμοποιείται γενικά για να υποδηλώσει το ένα από τα δύο σκέλη της διάκρισης κοινωνία των πολιτών/ κράτος. Αυτό σημαίνει ότι το πρώτο σκέλος της διάκρισης δεν μπορεί να γίνει κατανοητό αν προηγουμένως δεν ορίσουμε τον όρο «κράτος». Πρώτα απ' όλα, ο όρος «κοινωνία των πολιτών» υποδηλώνει το σύνολο των κοινωνικών σχέσεων που δεν εμπίπτουν στην δικαιοδοσία του κράτους και το οποίο εδώ ορίζεται, μάλλον κάπως στενά και με πολεμική διάθεση, ως το σύνολο των καταναγκαστικών μηχανισμών μέσα σε ένα οργανωμένο κοινωνικό σύστημα (Norberto, 1998).

Η κλασσική κοινωνιολογική προσέγγιση στο θέμα αυτό κατά τον Gooby, βλέπει την κοινωνία των πολιτών σαν ένα ενδιάμεσο χώρο, έναν τρίτο δρόμο ανάμεσα στον απρόσωπο ανταγωνισμό της αγοράς και στην κρατική εξουσία. Ένα δρόμο που μπορεί να

οδηγήσει τα άτομα στην ενίσχυση της συλλογικότητας χωρίς την εξάρτηση που καλλιεργεί το κράτος. Από αυτήν την οπτική αποκτούν ιδιαίτερη σημασία τα εθελοντικά σχήματα και η συμμετοχή στις δραστηριότητες της κοινότητας, ως παράγοντες ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής και του αισθήματος του ανήκειν (Gooby, 1991)

Μία άλλη εκδοχή του όρου αναφέρει ότι πολύ απλά, η κοινωνία πολιτών είναι ένας ενδιάμεσος χώρος ανάμεσα στο κράτος και τον πολίτη, ένα πλέγμα διαδράσεων ανάμεσα σε εθελοντικές οργανώσεις, όπως είναι οι οργανωμένες εκκλησίες, οι λέσχες οι σχολές οι επαγγελματικές οργανώσεις κλπ. Η κοινωνία πολιτών είναι ένα αντιστήριγμα στην πολιτική κοινωνία, δηλαδή το κράτος, και συγχρόνως χώρος εκούσιας συμμετοχής σε ένα πολιτικό και κοινωνικό σύνολο.

Το αντιστήριγμα αυτό παίζει ρόλο ανταγωνιστικό και συγχρόνως συμπληρωματικό ως προς την πολιτική κοινωνία.

Από την μια μεριά ο πολίτης στηρίζεται από την κοινωνία πολιτών ως φορέας δικαιωμάτων έναντι του κράτους. Από την άλλη μεριά, η κοινωνία πολιτών λειτουργεί επικουρικά ως προς το κράτος, εφόσον το τελευταίο εδράζεται στη συναίνεση, η οποία διαμορφώνεται μέσα από την κοινωνία των πολιτών. Με την έννοια αυτή, η ανάπτυξη της αποτελεί μέτρο πολιτιστικής ανάπτυξης και δημοκρατικής επιδεκτικότητας ενός κοινωνικού συνόλου: όσο πιο ανεπτυγμένη είναι η κοινωνία των πολιτών, τόσο πιο άρτια λειτουργεί το δημοκρατικό πολίτευμα. Αυτό συμβαίνει διότι η συχνά μη ισόρροπη σχέση μεταξύ κράτους και κοινωνίας πολιτών οφείλεται στην υπερτροφία του πρώτου εις βάρος της δεύτερης και όχι στο αντίθετο (Δημητράκος, 2002).

Όπως επισημαίνει ο Gellner, η κοινωνία πολιτών συνδέεται με μια αρχή την οποία ο ίδιος ονομάζει μεταλλαξιμότητα (modularity). Στην κοινωνία πολιτών, οι κανόνες και οι

μορφές συνεργασίας και κοινωνικής ζωής είναι μεταλλάξιμες. Το μόνο που έχει σημασία είναι η διατήρηση αυτής της δυνατότητας. Η διαπίστωση αυτή είναι θεμελιώδους σημασίας. Συνυφαίνεται με το σημαντικότερο χαρακτηριστικό της κοινωνίας πολιτών-του οποίου συχνά υποβαθμίζεται η σημασία- το γεγονός δηλαδή ότι η κοινωνία πολιτών είναι πριν από όλα και πάνω από όλα σφαίρα ελευθερίας.

Έτσι η κοινωνία πολιτών είναι χώρος διαμόρφωσης εμπιστοσύνης και άσκησης ελευθερίας. Είναι και χώρος προάσπισης δικαιωμάτων έναντι του κράτους και ενδεχομένως εναντίον της κρατικής εξουσίας. Αυτό μας δίνει ένα «ορθό» ορισμό της κοινωνίας πολιτών; Όχι, διότι δεν υπάρχει τέτοιος ορθός ορισμός. Εξαρτάται από τι θέλει να κάνει κανείς με την κοινωνία πολιτών, και από το πόσο σοβαρά παίρνει υπόψη ορισμένες αξίες στην κοινωνία μας. Θεωρείται εδώ ότι η ελευθερία, είναι η σημαντικότερη και ότι αποτελεί προϋπόθεση για την ύπαρξη και ιεράρχηση όλων των άλλων, στον σύγχρονο πολιτισμό της νεωτερικότητας.

Η πρώτη φορά που γίνεται χρήση του όρου «κοινωνία πολιτών» (civil society) είναι από τον Richard Hooker στην Αγγλία στο έργο του «Laws of the Ecclesiastical Community», το 1954. Ο όρος απαντάται επίσης στον Hobbes καθώς και τον Locke. Δεν έχει όμως τη σημασία που απέκτησε αργότερα και που έχει και σήμερα. Οι απαρχές της ιδέας τη κοινωνίας των πολιτών βρίσκονται στην ηθική φιλοσοφία που συνδέεται με τον Σκοτσέζικο Διαφωτισμό, του Francis Hutcheson, του Adam Smith και του Adam Ferguson. Ο τελευταίος, μάλιστα, έγραψε ένα δοκίμιο πάνω στην ιστορία της κοινωνίας των πολιτών το 1767.

Σύμφωνα με τον Gooby η κοινωνία των πολιτών είναι μια ηθική τάξη πραγμάτων, μια διαμεσολάβηση, όπου τα άτομα, από την επιδίωξη επίτευξης των δικών τους

συμφερόντων βιώνουν την σημασία της κοινότητας και την αλληλεξάρτηση. Είναι ο χώρος της οικονομικής δραστηριότητας και της ελευθερίας μέσα από την αυτογνωσία, όπως διαμεσολαβείται από την εργασία.

Η κινητήρια δύναμη για δράση στην κοινωνία των πολιτών είναι το προσωπικό συμφέρον, η επίτευξη των ατομικών στόχων και η αυτοπραγμάτωση. Για να μπρέσουν, όμως, να επιτευχθούν αυτά θα πρέπει οι συμμετέχοντες να βρίσκονται σε διαντίδραση με τους άλλους πολίτες και να αναγνωρίζονται από αυτούς. Η αλληλεξάρτηση και η αναγνώριση της συλλογικότητας αποτελούν προϋπόθεση της ύπαρξης του ατομικού και οι ατομικές δυνατότητες που απελευθερώνονται στα πλαίσια της αγοράς δημιουργούν «ένα σύστημα πλήρους αλληλεξάρτησης μέσα στο οποίο η ζωή, η ευτυχία και η θεσμική κοινωνική θέση του ενός είναι συνυφασμένα με τη ζωή, την ευτυχία και τη θεσμική κοινωνική θέση όλων».

Βέβαια όπως αναφέρει και ο Kumar, η κοινωνία των πολιτών δεν είναι, σε σχέση με το κράτος, μια πανάκεια (Kumar K.,1993). Στην Ελλάδα η άποψη ότι η εγχώρια κοινωνία πολιτών είναι ατροφική δεν είναι αποτέλεσμα ποσοτικής μέτρησης της ισχύος της σε σύγκριση με το κράτος, αλλά στηρίζεται σε μια προσέγγιση του τρίπολου κράτος- κόμματα- κοινωνία πολιτών: δηλαδή η κοινωνία πολιτών είναι ατροφική επειδή το κράτος και τα κόμματα είναι ισχυρά και δεν της έχουν αφήσει περιθώρια αυτόνομης ανάπτυξης. Τούτο προϋποθέτει ότι κράτος και πολιτικά κόμματα από την μια μεριά και κοινωνία των πολιτών από την άλλη βρίσκονται σε σχέση μηδενικού αθροίσματος και επομένως όσο ενισχύονται το κράτος και τα κόμματα, τόσο εξασθενεί η κοινωνία πολιτών και αντιστρόφως.

Απλουστεύοντας σε μία ίσως όχι εντελώς άστοχη εκδοχή, τουλάχιστον στην πιο λαϊκή αντίληψη σήμερα, «η κοινωνία των πολιτών» είναι το αντίθετο του κράτους: αποτελεί το σύνολο των πολιτών που στέκεται απέναντι από αυτό, μειώνεται και υποφέρει από την

ύπαρξη και τη λειτουργία ενός υπερ- διογκωμένου και αναποτελεσματικού κράτους, που συχνά ταλαιπωρεί αντί να εξυπηρετεί και να προστατεύει τον πολίτη, όπως διαπιστώνεται και στις μέρες μας. Κατά την έννοια αυτή η επέκταση του κράτους σε διάφορους τομείς της κοινωνικής, της οικονομικής και της πολιτισμικής ζωής εκτρέφει μια αδύναμη κοινωνία των πολιτών, που καθίσταται υποχείρια σε αυτό, υποτάσσεται και αφομοιώνεται από αυτό. Είναι άλλωστε μια κοινή διαπίστωση ότι στις χώρες που δεν υπάρχει ανεπτυγμένο κοινωνικό κράτος, είναι πολύ πιο έντονη η συμμετοχική διαδικασία σε εθελοντικές δράσεις.

4. Οικονομική αποτίμηση της εθελοντικής εργασίας

4.1 Ορισμός εθελοντικής εργασίας

Προκειμένου να είμαστε σε θέση να αξιολογήσουμε ένα φαινόμενο, πρέπει πρώτα να το ορίσουμε και να το αναγνωρίσουμε. Αυτό είναι ιδιαίτερα δύσκολο στην προκειμένη περίπτωση για διάφορους λόγους.

(α) Ο όρος "εθελοντής" ή "εθελοντισμός" δεν είναι ευρέως κατανοητός σε όλα τα μέρη του κόσμου, και έχει μια ποικιλία από αρνητικές συνδηλώσεις σε ορισμένες κοινωνίες όπου "εξανάγκαζαν" τους κατοίκους σε εθελοντικές πρακτικές (όπως στα κράτη της πρώην ΕΣΣΔ)

(β) Σε ορισμένες κοινωνίες, "βοηθώντας" ή "η παροχή βοήθειας" είναι η προσδοκία του πολιτισμού και ο εθελοντισμός δεν είναι εύκολο να προσδιοριστεί ως μια ξεχωριστή μορφή κοινωνικής δραστηριότητας. Ακόμη και σε περιπτώσεις που οι εθελοντές καλύπτουν τις περισσότερες εργατοώρες ενός οργανισμού δηλώνουν ότι δεν μπορούν αναγνωρίσουν τις δικές τους πράξεις ως κάτι το ιδιαίτερο ή με το διακριτό τίτλο "εθελοντική εργασία",

αντιθέτως χαρακτηρίζουν τη συμμετοχής τους ως τη φυσιολογική συμμετοχή ενός ανθρώπου στην κοινότητά του.

(γ) Αν και υπάρχει η γενικότερη αντίλοιψη ότι ο εθελοντισμός είναι μια εργασία που προσφέρεται χωρίς αμοιβή, δεν είναι ασυνήθιστο να παρέχονται χρήματα για την κάλυψη των δαπανών των εθελοντών όπως σε περίπτωσης μετακίνησης, διαμονής ή διατροφής. Επομένως, είναι αναγκαίο να διαφοροποιηθούν αυτά τα έξοδα από την πραγματική αμοιβή.

(δ) Σε γενικές γραμμές, η βοήθεια που παρέχεται χωρίς αμοιβή σε κάποιο μέλος του άμεσου οικογενειακού κύκλου ενός ατόμου δεν θεωρείται εθελοντική εργασία. Ωστόσο, ο ορισμός, του τι ορίζεται ως οικογένεια, άμεση οικογένεια ποικίλλει μεταξύ χωρών και πολιτισμών, καθιστώντας την κατάλληλη διαφοροποίηση του πολύ δύσκολη.

Ο σκοπός αυτού του κεφαλαίου είναι να περιγράψει τον ορισμό της εθελοντικής εργασίας και να περιορίσει τις προκλήσεις που δυσκολεύουν την κοστολόγησή του σε σύγκριση με την έμμισθη εργασία. Το κεφάλαιο αυτό θα παρουσιάσει μια επισκόπηση των ορισμών της εθελοντικής εργασίας που χρησιμοποιείται ήδη σε επιλεγμένες στατιστικές υπηρεσίες και διεθνείς οργανισμούς. Στο πλαίσιο αυτό παρουσιάζεται ο ορισμός που θα χρησιμοποιήσουμε στη συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία. Τέλος θα απαριθμήσουμε τα κρίσιμα χαρακτηριστικά του προτεινόμενου ορισμού και τις σκέψεις που οδήγησαν στην ένταξη τους.

4.1.1 Οι υφιστάμενοι διεθνείς ορισμοί της εθελοντικής εργασίας

Ένας αριθμός στατιστικών υπηρεσιών, διεθνών οργανισμών και ερευνητών σε όλο τον κόσμο έχουν ήδη αναπτύξει έρευνες σε σχέση με την εθελοντική δραστηριότητα. Μερικά παραδείγματα αυτών των προσεγγίσεων δίδονται παρακάτω. Οι ορισμοί αυτοί

μοιράζονται μια σειρά από κοινά στοιχεία τονίζοντας ότι η εθελοντική εργασία περιλαμβάνει την υπηρεσία ή δραστηριότητα που αναλαμβάνεται χωρίς αμοιβή προς όφελος της κοινότητας, του περιβάλλοντος, καθώς και άλλα πρόσωπα εκτός από τους στενούς συγγενείς ή εκείνους που βρίσκονται μέσα στο νοικοκυριό. Στις περιπτώσεις που οι ορισμοί διαφέρουν είναι στο γεγονός αν ο όρος εθελοντής ενσωματώνει την άμεση βοήθεια σε άτομα ή μόνο στη δραστηριότητα που παρέχεται μέσω μιας μη κερδοσκοπικής ή άλλης οργάνωση

Προηγούμενες προσπάθειες για να καθορίσουν εθελοντική εργασία:

- Οι άνθρωποι που προσφέρουν υπηρεσίες χωρίς αμοιβή, για λογαριασμό ενός φιλανθρωπικού ή άλλου μη κερδοσκοπικού οργανισμού. Αυτό περιλαμβάνει οποιαδήποτε απλήρωτη βοήθεια που παρέχεται σε σχολεία, θρησκευτικές οργανώσεις, αθλητικές ή κοινωνικές οργανώσεις (Statistics Canada, 2006).
- Η απλήρωτη εργασία που γίνεται για μη κερδοσκοπικά ιδρύματα (Bjarne Ipsen, 1992).
- Άτομα που πραγματοποιούν εθελοντικές δραστηριότητες μέσω ή για έναν οργανισμό (US Bureau of Labor Statistics, 2008).
- Εθελοντική εργασία είναι η εργασία ενός ατόμου που συμμετέχει με την ελεύθερη βούληση του, που επιλέγει να επενδύσει το χρόνο και τις υπηρεσίες του προς όφελος των άλλων ή σε ένα σκοπό που δεν είναι κερδοσκοπικού χαρακτήρα, καθώς και για τον οποία δεν υπάρχει χρηματική ή κάποιου άλλου είδους πληρωμή (Butcher, 2010).
- Η δέσμευση του χρόνου, της ενέργειας ή των δεξιοτήτων, μέσω της ελεύθερης

βούλησης ενός ατόμου χωρίς να πληρώνονται. Οι εθελοντές βοηθούν τους άλλους ή αναλαμβάνουν δραστηριότητες κυρίως για το κοινό όφελος και προς όφελος της κοινωνίας. Βοηθώντας ένα άτομο την οικογένειά του, δεν θεωρείται εθελοντική δραστηριότητα » (Butcher, 2010).

Μια σειρά από βασικά χαρακτηριστικά αυτού του ορισμού, καθώς και της δραστηριότητας που το προσδιορίζει ως «εθελοντική εργασία», αξίζουν ιδιαίτερη προσοχή:

(α) Αφορά την εργασία. Αυτό σημαίνει ότι περιλαμβάνει δραστηριότητες που παράγουν αγαθά ή / και υπηρεσίες που συνεισφέρουν κάτι στη δυνητικής αξία για τους αποδέκτες της. Δύο σημεία θα πρέπει να τονιστούν:

(i) Ο εθελοντισμός είναι δουλειά. Η δραστηριότητα που υπολογίζεται πρέπει να συμβάλει στην παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών που εμπίπτουν στο γενικό όριο παραγωγής της οικονομίας. Αυτό σημαίνει ότι η δραστηριότητα δεν γίνεται αποκλειστικά προς όφελος ή για την απόλαυση του προσώπου που κάνει τη δραστηριότητα ή από ένα μέλος του νοικοκυριού του προσώπου αυτού. Έτσι κάποιος, παίζοντας ένα μουσικό όργανο αποκλειστικά και μόνο για δική του απόλαυση δεν μπορεί να χαρακτηριστεί εθελοντική εργασία, αλλά αν παίζει ένα μουσικό όργανο (χωρίς πληρωμή) για την απόλαυση των κατοίκων ενός γηροκομείου ή σε ένα ίδρυμα παιδικής προστασίας είναι. Ομοίως, οι δραστηριότητες κατάρτισης και εκπαίδευσης δεν αποτελούν εθελοντική εργασία, επειδή δεν παράγουν συνήθως ένα αποτέλεσμα που εμπίπτει στο όριο παραγωγής της οικονομίας και ως εκ τούτου δεν πληρούν τον ορισμό της "εργασίας." Οι περισσότερες μορφές εθελοντική εργασία είναι στο πλαίσιο της διεθνούς έννοιάς της, αλλά υπάρχουν και οι εθελοντικές δραστηριότητες που είναι πέρα από αυτό.

ii) Για να θεωρηθεί κάποιος εθελοντής, πρέπει να κάνει "κάποιου είδους" εθελοντική

εργασία κατά τη διάρκεια μιας προκαθορισμένης περιόδου. Ωστόσο, πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι ο εθελοντισμός μπορεί να διεξαχθεί για μικρότερα χρονικά διαστήματα σε αντίθεση με την έμμισθη εργασία. Έτσι, εφ' όσον η εθελοντική δραστηριότητα μπορεί να θεωρηθεί ως εργασία σε αντίθεση με τον ελεύθερο χρόνο, μπορεί ακόμα να θεωρηθεί εθελοντική εργασία, ακόμη και αν διεξάγεται για λιγότερο από μία ώρα κατά τη διάρκεια μιας καθορισμένης περιόδου αναφοράς.

(β) Είναι άνευ αποδοχών. Η εθελοντική εργασία εξ ορισμού είναι εργασία χωρίς αμοιβή ή αποζημίωση, σε μετρητά ή σε είδος. Ωστόσο, ορισμένες μορφές χρηματικής ή κάποιου είδους αποζημίωσης μπορεί να είναι δυνατή χωρίς να παραβιάζεται η χρήση του ορισμού:

i) Οι εθελοντές μπορούν να αποζημιωθούν για τα έξοδα που θα κάνουν κατά την άσκηση της εθελοντικής τους εργασίας (π.χ. έξοδα ταξιδιού ή του κόστους του εξοπλισμού)

(ii) Οι υπηρεσίες, όπως ένα γεύμα ή η διαμονή μπορεί να παραχθούν στον εθελοντή, εφόσον η αξία τους δεν είναι ίση ή ξεπερνάει την αξία των τοπικών μισθών στην αγορά

(iii) Οι εθελοντές μπορούν να λάβουν αποζημιώσεις που προορίζονται για να καλύψουν τα δικά τους έξοδα διαβίωσης εφ' όσον οι αποζημιώσεις δεν εξαρτώνται από την ποιότητα ή την ποσότητα των εργασιών, ή στην έκβαση της εργασίας

(iv) Τα συμβολικά δώρα, ή άλλες παρόμοιες εκφράσεις ευγνωμοσύνης για την εθελοντική εργασία, μπορεί να προσφερθούν σε κάθε εθελοντή

(v) Αν η αξία οποιασδήποτε τέτοιας αποζημίωσης θεωρείται ίση ή μεγαλύτερη από την αξία των τοπικών μισθών της αγοράς μπορεί να διαφέρει από τόπο σε τόπο. Η παροχή τροφίμων σε μια περιοχή με χαμηλούς μισθούς, για παράδειγμα, μπορεί να αποτελέσει

σημαντική αποζημίωση.

(vi) Οι εθελοντές μπορούν να λάβουν μη χρηματικά οφέλη από τον εθελοντισμό με τη μορφή της ανάπτυξης δεξιοτήτων, κοινωνικές διασυνδέσεις, επαφές για την ανάπτυξη εργασιακών σχέσεων, αίσθημα αυτοεκτίμησης κλπ

(vii) Τα προγράμματα εταιρικού εθελοντισμού παρουσιάζουν μια διαφορετική κατάσταση, καθώς ορισμένες επιχειρήσεις παρέχουν κίνητρα για τους εργαζομένους ώστε να συμμετέχουν σε τέτοια προγράμματα, όπως είναι η παροχή επιπρόσθετων ημερών αδείας. Όπου υπάρχουν τέτοια κίνητρα, η προκύπτουσα δραστηριότητα παραβιάζει την "άνευ αποδοχών" διάταξη του συνιστώμενου ορισμού και ως εκ τούτου δεν θα πρέπει να υπολογίζονται ως εθελοντική εργασία. Αυτό θα πρέπει να θεωρηθεί ως εταιρική εισφορά σε είδος. Από την άλλη πλευρά, αν η εταιρεία προωθεί την εθελοντική εργασία χωρίς κάποια οικονομική αποζημίωση στους συμμετέχοντες, η προκύπτουσα δραστηριότητα μπορεί να θεωρηθεί ως εθελοντική εργασία

(viii) Γενικότερα, εθελοντική δραστηριότητα που πραγματοποιείται ταυτόχρονα με την αμειβόμενη εργασία δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως εθελοντική εργασία.

(γ) Είναι μη υποχρεωτική. Η εθελοντική δράση πρέπει να περιλαμβάνει το σημαντικό στοιχείο της επιλογής. Τα άτομα που συμμετέχουν σε αυτές τις δραστηριότητες χωρίς να είναι νομικά υποχρεωμένα ή να εξαναγκάζονται να συμμετέχουν για λόγους ανωτέρας βίας. Όπως η εντολή από τις δικαστικές αρχές για μη αμειβόμενη εργασία, εργασία με εντολή ως μέρος της ποινής φυλάκισης ή την εναλλακτική υπηρεσία που προσφέρεται κατά τη διάρκεια της στρατιωτικής θητείας. Όμως σε περιπτώσεις που η εθελοντική εργασία πραγματοποιείται από επιλογή μέσω κοινωνικής πίεσης (όπως ο εξαναγκασμός από τους γονείς ή φίλους) δεν θεωρείται υποχρεωτική δραστηριότητα και εντάσσεται στο πλαίσιο της

εθελοντικής εργασίας.

(δ) Ο εθελοντισμός γίνεται για ή μέσω μη κερδοσκοπικών οργανισμών ή άλλου τύπου οργανισμούς με σκοπό το κοινωνικό όφελος

(ε) Δεν περιορίζει το πεδίο εφαρμογής της εθελοντικής εργασίας σε έναν συγκεκριμένο δικαιούχο. Η εθελοντική εργασία διεξάγεται ώστε να επωφεληθούν μια ποικιλία οργανώσεων και σκοπών, συμπεριλαμβανομένων των ανθρώπων, το περιβάλλον, τα ζώα, την ευρύτερη κοινότητα, κ.α.

4.2 Αποτίμηση της οικονομικής αξίας της εθελοντικής εργασίας

Ακόμα κι αν μπορούν να αποσαφηνιστούν τα κύρια προβλήματα ενός ορισμού του εθελοντισμού, μια δεύτερη επιπλοκή προκύπτει στη μέτρηση της εθελοντικής εργασίας προκειμένου να αποφασιστεί ποιος θα πρέπει να είναι ο στόχος της αποτίμησής της.

Σε τυπική οικονομική ανάλυση, δύο γενικές επιλογές είναι διαθέσιμες. Μία από αυτές αφορά τον καθορισμό της οικονομικής αξίας ενός αγαθού ή μιας υπηρεσίας από τη μέτρηση των εισροών σε αυτό.

Δεδομένου ότι η κύρια εισροή στην περίπτωση του εθελοντισμού είναι ο χρόνος εργασίας, κάποια μορφή αποτίμησης της αξίας του χρόνου των εθελοντών είναι το κλειδί για την αξιολόγηση της οικονομικής αξίας του εθελοντισμού μέσω αυτής της οδού.

Η άλλη επιλογή για τη μέτρηση της οικονομικής αξίας ενός αγαθού ή μιας υπηρεσίας είναι να μετρηθεί το αποτέλεσμα που απορρέει από την συγκεκριμένη εργασία. Στην περίπτωση του εθελοντισμού, μια ευρεία ποικιλία αποτελεσμάτων προκύπτουν που μπορούν να έχουν ως αποτέλεσμα τα οφέλη του εθελοντή, του οργανισμού που εργάζεται

ή γενικότερα της κοινωνίας.

Μια τρίτη επιπλοκή στη μέτρηση της οικονομικής αξίας του εθελοντισμού είναι η μέθοδος αποτίμησης που εφαρμόζεται στις εκροές και τις εισροές. Για τα αγαθά και τις υπηρεσίες στην αγορά, αυτό το πρόβλημα έχει λυθεί αυτόματα από το σύστημα των τιμών, η οποία μας εξηγεί ότι σύμφωνα με το κόστος το μισθών οι εργοδότες και οι εργαζόμενοι συμφωνούν στην αξιολόγηση της τιμής της κάθε εργασίας. Ομοίως, μέσω των τιμών, πόσο οι καταναλωτές και οι παραγωγοί συμφωνούν στην αξιολόγηση των προϊόντων και των υπηρεσιών.

Αλλά δεν υπάρχει αγορά, που να προσδιορίζει την τιμή που μπορεί να σταθεί αυτόματα ως υποκατάστατο για την αξία της εθελοντικής εργασίας. Από την πλευρά των εισροών αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι εθελοντές δεν πληρώνονται και έτσι δεν υπάρχει καμία ένδειξη για την αγορά που τη βάση της αξίας της εργασίας τους, είτε από τους ίδιους ή από εκείνους αξιοποιούν τις δεξιότητές τους. Εν όψει αυτής της επιπλοκής, θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν εναλλακτικές λύσεις ως βάση αποτίμησης της αξίας της εθελοντικής εργασίας.

Η βιβλιογραφία σχετικά με την αποτίμηση των μη εμπορεύσιμων αγαθών ή υπηρεσιών μπορεί να χρησιμοποιηθεί για το σκοπό αυτό. Μια μέθοδος που μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε χρησιμοποιεί μια ανάλογη υπηρεσία της αγοράς ή ενός αγαθού που μπορεί να θεωρηθεί ως υποκατάστατο για της υπηρεσίας.

Στην περίπτωση της εθελοντικής εργασίας, η πιο απλή μορφή της προσέγγισης αυτής μπορεί να περιλαμβάνει την εύρεση του μισθού ενός εργαζομένου προσφέρει περίπου την ίδια εργασία με αυτή του εθελοντή.

Αυτό είναι γενικά γνωστό ως προσέγγιση του “κόστους αντικατάστασης», δεδομένου

ότι μετρά την αξία της εθελοντικής συνεισφοράς σε σχέση κόστος ενός ατόμου που θα έπρεπε να προσληφθεί για να κάνει τη δουλειά που ο εθελοντής προσφέρει δωρεάν.

Μια άλλη παραλλαγή αυτής της προσέγγισης είναι να προσδιοριστεί η αξία του χρόνου που ο εθελοντής θα μπορούσε να περάσει σε έμμισθη εργασία του. Αυτό είναι γενικά γνωστό ως η προσέγγιση του «κόστους ευκαιρίας. Πιο συγκεκριμένα, αυτή η προσέγγιση μερικές φορές αναφέρεται ως «τυχαία αποτίμηση» γιατί στηρίζεται στην υποκειμενική κοστολόγηση της εργασίας από τον οργανισμό. Δηλαδή πόσο θα κοστολογούσε την εργασία που προσφέρει ο εθελοντής και πόσο θα ήταν διατεθειμένος να πληρώσει έναν εργαζόμενο να αν ξαφνικά του παρεχόταν η συγκεκριμένη υπηρεσία δωρεάν. Αν και άκρως υποκειμενική, ορισμένοι διακεκριμένοι οικονομολόγοι πιστεύουν ότι, με τον κατάλληλο σχεδιασμό, αυτή η προσέγγιση μπορεί να δώσει αξιόπιστους δείκτες της αξίας του εθελοντισμού (Adamowics et al. 1998)

Τέλος, όπως και με κάθε μέθοδο αξιολόγησης θα πρέπει να δοθεί προσοχή στη μέτρηση της οικονομικής αξίας του εθελοντισμού ώστε να ρυθμιστεί η τεχνική στη μέτρηση της μονάδα που μας ενδιαφέρει, διότι ορισμένες τεχνικές είναι πιο χρήσιμες, ή πιο . Στην περίπτωση του εθελοντισμού, είναι δυνατόν να διακρίνουμε τρεις διαφορετικές τέτοιες μονάδες αξιολόγησης: πρώτον, το ατομικό επίπεδο, δεύτερο, το οργανωτικό επίπεδο και τρίτο, το μακροοικονομικό επίπεδο.

Ατομικό επίπεδο.

Η μέτρηση της οικονομικής αξίας του εθελοντισμού σε μικροοικονομικό, ή ατομικό επίπεδο μπορεί να λάβει δύο διαφορετικές μορφές ανάλογα με το αν εστιάζουμε στον ίδιο τον εθελοντή ή ή τον δικαιούχο της εργασίας του εθελοντή. Από τη σκοπιά του δικαιούχου, η αξία ορίζεται ως το αποτέλεσμα της εργασίας του εθελοντή ή τον αντίκτυπο που

δημιουργείται στους χρήστες αυτής της υπηρεσίας. Από τη σκοπιά του εθελοντή, η αξία μεταφράζεται στα μη απτά κέρδη της δραστηριοποίησης του με τον εθελοντισμό όπως η απόκτηση επαγγελματικών δεξιοτήτων, διαπροσωπικών δεξιοτήτων, κοινωνικές διασυνδέσεις κλπ. Σε αντίθεση με τα οφέλη του εθελοντισμού είναι το κόστος του εθελοντή που επέρχεται με την δραστηριοποίηση του. Από τη σκοπιά του εθελοντή, η αξία του εθελοντισμού μπορεί να μετρηθεί αν υπολογίσουμε την οικονομική αξία της δραστηριότητας που ο εθελοντής πρόθυμος να παραιτηθεί, προκειμένου να εργαστεί εθελοντικά είτε αυτό μεταφράζεται σε έμμισθη εργασία είτε σε χρόνο αναψυχής.

Οργανωτικό πλαίσιο.

Η μέτρηση της οικονομικής αξίας του εθελοντισμού σε οργανωτικό επίπεδο περιλαμβάνει την εκτίμηση της αξίας των προστιθέμενων δραστηριοτήτων που η οργάνωση είναι σε θέση να αναλάβει, ως αποτέλεσμα της συνεισφοράς του εθελοντή (ως εκροή) ή την αξία του έργου που ο εθελοντής προσφέρει στον οργανισμό(ως εισροή)

Μακρο-οικονομικό πλαίσιο.

Τέλος, ένα τρίτο πλαίσιο στο οποίο η αξία του εθελοντισμού μπορεί να μετρηθεί είναι το συνολικό επίπεδο της οικονομίας. Αυτό είναι το επίπεδο που απασχολεί περισσότερο τους φορείς χάραξης πολιτικής, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, και ίσως την εθελοντική κοινότητα γενικότερα, δεδομένου ότι παρέχει μια ένδειξη της συμβολής της εθελοντικής εργασίας σε μια κοινωνία. Αλλά είναι επίσης και η πιο απαιτητική από την άποψη της διαθεσιμότητας δεδομένων. Για την αντιμετώπιση των προκλήσεων για την αποτίμηση εθελοντική εργασία, τρεις ευρείες στρατηγικές είναι διαθέσιμες

Αυτές οι τρεις στρατηγικές είναι γνωστές ως: (α) κόστος αντικατάστασης (β) κόστος ευκαιρίας και (γ) μακροπρόθεσμη προσέγγιση των «κοινωνικών παροχών». Δύο από

αυτές τις προσεγγίσεις εστιάζουν στις εισροές της εθελοντικής εργασίας και η μία επικεντρώνεται στις εκροές. Ας εξετάσουμε κάθε μία από αυτές τις προσεγγίσεις ξεχωριστά και τις μεθόδους αξιολόγησης που μπορούν να χρησιμοποιήσουν.

Η μέθοδος του κόστους αντικατάστασης

Ίσως η πιο συχνά χρησιμοποιούμενη προσέγγιση για την εκτίμηση της οικονομικής αξίας της εθελοντικής εργασίας είναι γνωστή ως μέθοδος «κόστους αντικατάστασης». Αυτή η μέθοδος εκτιμά την αξία του εθελοντισμού, εστιάζοντας στην αξία των εισροών εργασίας στον εθελοντισμό. Πιο συγκεκριμένα, αυτή η προσέγγιση εστιάζει στην αξία της εργασίας που ο εθελοντής εκτελεί. Αυτή η αξία μπορεί να παρουσιαστεί με έναν από τους δύο τρόπους: (α) με την αξιολόγηση του κόστους έμμισθου προσωπικού σε αντικατάσταση της δωρεάν προσφοράς εργασίας από τον εθελοντή ή (β) προσκαλώντας όσους κάνουν χρήση της εθελοντικής εργασίας να αξιολογήσουν το κόστος της υπηρεσίας που προσφέρει ο εθελοντής.

Ο δεύτερος από αυτούς τους δύο τρόπους εύρεσης του κόστους αντικατάστασης της εθελοντικής εργασίας είναι εννοιολογικά λιγότερο περίπλοκος, αλλά πιθανόν πιο επαχθής.

Περιλαμβάνει την αμφισβήτηση των εργαζομένων που εποπτεύουν τους εθελοντές (σε περιπτώσεις οργανώσεων που βασίζονται αποκλειστικά στην εργασία των εθελοντών), ή εκείνων που επωφελούνται από την ίδια τη παροχή της υπηρεσίας (στην περίπτωση του άμεσου εθελοντισμού) σχετικά με το πόσο θα ήταν πρόθυμοι να πληρώσουν για την εθελοντική εργασία, εφόσον δεν παρεχόταν δωρεάν.

Η παρατηρούμενη εναλλακτική προσέγγιση της αγοράς είναι λίγο πιο περίπλοκη λόγω του εύρους των επιλογών που θα μπορούσαν να διατεθούν για την αξιολόγησή της. Η βέλτιστη προσέγγιση είναι να προσδιοριστεί το επάγγελμα που είναι πιο συνυφασμένο

με το είδος της εργασίας που κάθε εθελοντής εκτελεί και να χρησιμοποιηθεί ο αντίστοιχος μισθός για την κοστολόγηση της εργασίας του εθελοντή. Αλλά αυτή η προσέγγιση απαιτεί πληροφορίες όχι μόνο για τον αριθμό των εθελοντών και τις ώρες που εργάζονται, αλλά και για τις θέσεις εργασίας που ο κάθε εθελοντής αναλαμβάνει. Επιπλέον, απαιτεί αρκετά λεπτομερείς πληροφορίες σχετικά με την επαγγελματική δομή του εργατικού δυναμικού και του μέσου όρου των μισθών που συνδέονται με τα διάφορα επαγγέλματα.

Ακόμα και εάν είναι γνωστές οι πραγματικές ασχολίες των εθελοντών και τα στοιχεία για τις αμοιβές που συνδέουν την εθελοντική δραστηριότητα με συγκεκριμένο επάγγελμα ορισμένοι αναλυτές προτείνουν προσαρμογές σε αυτό γιατί αν κάποιο άτομο προσλαμβανόταν για αυτή τη θέση προς αντικατάσταση του εθελοντή οι απαιτήσεις θα ήταν μεγαλύτερες. Έτσι, για παράδειγμα, οι Abraham και Mackie (2005, 32), προτείνουν τον υπολογισμό μιας «προσαρμογής ποιότητας του κόστος αντικατάστασης» για να ληφθούν υπόψη αυτές οι διαφορές στην ικανότητα αν και η ακριβής κλίμακα της προσαρμογής αυτής δεν έχει καθιερωθεί.

Η μέθοδος του κόστος ευκαιρίας

Όταν το κόστος αντικατάστασης μετρά την αξία του εθελοντισμού σε σχέση με το τι θα κοστίσει στον οργανισμό για να αντικαταστήσει τον εθελοντή με ένα μισθωτό, μια δεύτερη προσέγγιση εστιάζει στη προσέγγιση του «κόστος ευκαιρίας», μετρά δηλαδή την αξία αυτών των εισροών από την πλευρά του εθελοντή δηλαδή τι θα κέρδιζε αν αντικαθιστούσε την εθελοντική εργασία με κάποια άλλη δραστηριότητα που μπορεί να δημιουργούσε εισόδημα στον εθελοντή. Μετρά έτσι τη νομισματική αξία του εθελοντισμού με τον αντίκτυπο που έχει στον ίδιο τον εθελοντή (Brown 1999)

Διαφορές απόψεων υπάρχουν ωστόσο στο τι μπορεί να εξετάσεται ως κατάλληλη

εναλλακτική δραστηριότητα σε σχέση με τον εθελοντισμό. Πολλοί οικονομολόγοι θεωρούν ότι μόνο κάποια άλλη δραστηριότητα αναψυχής μπορεί να παρουσιαστεί ως εναλλακτική δραστηριότητα στον εθελοντισμό καθώς γίνεται στον ελεύθερο χρόνο του καθενός χωρίς οικονομική αποζημίωση. Επειδή η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου είναι ανευ αποδοχών δημιουργείτε η επιχειρηματολογία ότι το κόστος ευκαιρίας του εθελοντισμού είναι μηδέν και ως εκ τούτου προκύπτει το ερώτημα αν τελικά ο εθελοντισμός έχει οικονομική αξία.

Μια τρίτη επιλογή για την αποτίμηση του «κόστος ευκαιρίας» του εθελοντισμού είναι να ζητηθεί απ’ τους ίδιους τους εθελοντές να κοστολογήσουν την αξία του χρόνου που διαθέτουν στην εθελοντική τους εργασία. Αυτό είναι συναφές με πρόσφατη έρευνα σχετικά με την αξία του ελεύθερου χρόνου, η οποία αμφισβήτησε την έννοια ότι οι δραστηριότητες αναψυχής δεν έχουν οικονομική αξία (Larson 1993)

Η μέθοδος προσέγγισης του Κοινωνικού Ώφελους

Ενώ οι προσεγγίσεις αντικατάστασης και του κόστους ευκαιρίας επικεντρώνονται στη μέτρηση και την αξιολόγηση των εισροών, η τρίτη προσέγγιση είναι μια ευρεία στρατηγική για την εκτίμηση της οικονομικής αξίας του εθελοντισμού που επικεντρώνεται στα οφέλη της εργασίας καθαυτής: τα κοινωνικά οφέλη που παράγονται από τη συγκεκριμένη εργασία. Αυτό, επίσης, μπορεί να γίνει με δύο διαφορετικούς τρόπους. Κατ' αρχάς, για τις εν λόγω εθελοντικές δραστηριότητες που έχουν μια αντιστοιχία στην αγορά.. Εναλλακτικά, για οποιοδήποτε τμήμα της παραγωγής της εθελοντικής εργασίας για την οποία δεν μπορεί να προσδιοριστεί εύλογα ομολογό στην αγορά ή για εκείνους που θεωρούν τις αντιστοιχίες ακατάλληλες ή απροσδιόριστες, μπορεί να χρησιμοποιηθεί η μέθοδος αξιολόγησης των υπευθύνων των εθελοντών ή των δικαιούχων των παροχών της εθελοντικής να υποδείξουν τι θα ήταν πρόθυμοι να πληρώσουν για τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες που παρέχουν οι

εθελοντές.

5. Έρευνα

Στα πλαίσια της διερεύνησης της κατάστασης που επικρατεί στην ελληνική πραγματικότητα σχετικά με τη δραστηριοποίηση εθελοντών στις κοινωνικές επιχειρήσεις, πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με εκπροσώπους επιχειρήσεων του Κοινωνικού Τομέα, αλλά και με εμπλεκόμενους φορείς που έχουν συμβουλευτικό χαρακτήρα απέναντι σε ενδεχόμενους ή και ενεργούς κοινωνικούς επιχειρηματίες.

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν είτε τηλεφωνικά, είτε με άμεση επαφή στο χώρο της επιχείρησης και ακολούθησαν μια αδρή δομή, στα πλαίσια ερωτηματολογίου που είχε συνταχθεί προηγουμένως για όλες τις συνεντεύξεις, προκειμένου να εξαχθούν κατά το δυνατόν συγκρίσιμα συμπεράσματα. Το ερωτηματολόγιο είναι διαθέσιμο στο παράρτημα της παρούσας εργασίας.

Στην επόμενη ενότητα, θα γίνει μια συνοπτική παρουσίαση των συνεντεύξεων και στη συνέχεια θα ακολουθήσει η συμπερασματολογία όπως αυτή προκύπτει από την ποιοτική ανάλυση των δεδομένων που εξάγονται από τις συνεντεύξεις. Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφερθεί ότι η συλλογή δεδομένων και η εύρεση ικανού δείγματος για έρευνα ήταν αρκετά δυσκολότερη του αναμενομένου. Σε αυτό συνέβαλε πολύ το γεγονός ότι από τις εγγεγραμμένες επιχειρήσεις στο Μητρώο Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας, πάνω από τις μισές είναι ανενεργές ή υπολειπουργούν σε μεγάλο βαθμό, καθώς κι επίσης το γεγονός πως πολλές επιχειρήσεις δεν ασχολούνται με το εθελοντικό κίνημα.

5.1 Συνεντεύξεις

5.1.1 Ειδική Υπηρεσία για την Κοινωνική Ένταξη και την Κοινωνική Οικονομία

Η συγκεκριμένη Ειδική Υπηρεσία του Υπουργείου Εργασίας, είναι αρμόδια για το σχεδιασμό, την παρακολούθηση και αξιολόγηση των αναγκαίων πολιτικών ενεργειών που αποσκοπούν στην ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας και επίσης αποτελεί ενδιάμεσο φορέα διαχείρισης Ειδικών Προγραμμάτων ανάπτυξης ανθρώπινου δυναμικού.

Συζητήθηκε η φύση της Κοινωνικής Οικονομίας, ως ένα καινούριο παράδειγμα για την ελληνική πραγματικότητα, το οποίο για να επιτύχει, θα πρέπει να έχει σαφές ιδεολογικό πλαίσιο και λιγότερη ανησυχία για το επιχειρηματικό πλάνο. Σχετικά με το πως μια κοινωνική επιχείρηση καθίσταται βιώσιμη τόσο κοινωνικά όσο και οικονομικά, εκφράστηκε η πεποίθηση ότι το πιο βασικό στοιχείο είναι η επίτευξη κοινωνικού αντίκτυπου, ο οποίος θα κάνει την κοινωνική επιχειρηματικότητα να αποκτήσει οπαδούς και με την πάροδο του χρόνου να αποτελέσει παράδειγμα και πόλο έλξης για το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο. Ένας ακόμα παράγοντας βιωσιμότητας που παρουσιάστηκε είναι η δικτύωση και η συνεργασία μεταξύ επιχειρήσεων του τρίτου τομέα που πλέον δε λειτουργούν ανταγωνιστικά αλλά συμπληρωματικά, επιλύοντας ταυτόχρονα διαφορετικές ή ίδιες κοινωνικές ανάγκες. Σε ότι αφορά τον εθελοντισμό, έγινε λόγος για μια παρεξηγημένη έννοια στη χώρα μας με ιδιαίτερα ασαφή πλαίσια και ελλειπή αντιμετώπισή του από το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο, με αποτέλεσμα να βαφτίζονται εθελοντές κανονικοί εργαζόμενοι και να χρησιμοποιείται η μορφή της κοινωνικής επιχείρησης σαν μέσο φοροδιαφυγής.

Επίσης έγινε λόγος για τον τρόπο με τον οποίο πραγματοποιείται ο κοινωνικός και οικονομικός απολογισμός στις κοινωνικές επιχειρήσεις που όμως δεν ακολουθούν συγκεκριμένα και σωστά δομημένα πρότυπα, κάτι το αρκετά δύσκολο εγχείρημα από μόνο του. Τέλος έγινε ιδιαίτερος λόγος για την προώθηση της κοινωνικής καινοτομίας, δηλαδή μιας προσπάθειας που σκοπό έχει να μετατρέψει τις αδυναμίες που αντιμετωπίζουν κοινωνικές ομάδες σε δύναμη, με καινούριους τρόπους και νέα μέσα.

5.1.2 Συνεταιρισμός Γονέων Χαλανδρίου

Ο Συνεταιρισμός Γονέων Χαλανδρίου, δημιουργήθηκε το 2011 από γονείς που συμμετείχαν σε μία επιτροπή γονέων κατά της συρρίκνωσης της προσχολικής αγωγής στην πόλη. Ανήκει στις ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ Κοινωνικής Φροντίδας και σκοπό έχει τη δημιουργία δικτύων ενημέρωσης σε θέματα εκπαίδευσης, δικτύων αλληλοβοήθειας γονέων και εκπαιδευτικών, καθώς και δράσεις ψυχαγωγίας, αναψυχής και πολιτισμού. Επίσης έχουν προχωρήσει στη δημιουργία μίας ακόμα ΚΟΙΝΣΕΠ , το Συνεταιριστικό Φροντιστήριο Χαλανδρίου, που λειτουργεί με βάση τη συνεταιριστική πρακτική και προσφέρει χαμηλού κόστους μαθήματα , υπηρετώντας τα συμφέροντα των μαθητών και απασχολεί 12 εργαζομένους καθηγητές, ενώ αποτελείται από 10 μέλη.

Σε ότι αφορά την εθελοντική δράση, αυτή χρησιμοποιείται περιστασιακά στα πλαίσια του συνεταιρισμού. Αφορά κυρίως δράσεις κι εκδηλώσεις που γίνονται με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, όπως εργαστήρι μαριονέτας, ημερίδες εκμάθησης προγραμματισμού, ή συμβουλευτικής γονέων και οι εθελοντές δεν ξεπερνούν τους 1-3 κάθε φορά. Σε αυτές τις εκδηλώσεις οι εθελοντές προσφέρουν τις ειδικές τους γνώσεις πάνω στα αναφερόμενα

θέματα και απασχολούνται συνήθως 5-8 ώρες. Οι εθελοντές δεν λαμβάνουν κάποια αποζημίωση για την προσφορά τους, ενώ βρίσκουν θετική τη μεγαλύτερη συμμετοχή των εθελοντών, γιατί είναι μια υγιής κοινωνική αντίδραση. Τα αποτελέσματα της εθελοντικής δράσης θεωρούνται εξαιρετικά σημαντικά και βοηθούν στην επέκταση των δραστηριοτήτων του συνεταιρισμού σε πεδία γνώσης που οι γονείς μπορεί να μην έχουν. Η κινητοποίηση των εθελοντών μέχρι τώρα δεν έχει παρουσιάσει κάποια δυσκολία γιατί τις περισσότερες φορές είναι άνθρωποι από το φιλικό ή συγγενικό περιβάλλον των μελών- γονέων. Η χρηματοδότηση των δραστηριοτήτων γίνεται με ίδια μέσα από τα μέλη, από τα δίδακτρα, περιστασιακές συμβολικές δωρεές και φυσικά από τις προηγούμενες δραστηριότητες. Η αλλαγή που θα βελτίωνε την κατάσταση είναι η πιο έντονη δημοσιότητα των συνεταιριστικών σχηματισμών, ώστε να μη συσχετίζονται οι επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας με στρεβλωμένες απόψεις για χαμηλής ποιότητας υπηρεσίες ή το ότι απευθύνονται μόνο σε άτομα χαμηλού εισοδηματικού επιπέδου.

5.1.3 Σχεδία-Περιοδικό δρόμου

Η “Σχεδία” είναι μια κοινωνική επιχείρηση ένταξης που διαχειρίζεται μεταξύ άλλων τη διανομή ενός περιοδικού δρόμου που εκδίδεται από τη ΜΚΟ “Διογένης” από το Φεβρουάριο του 2013. Η «Σχεδία», όπως συμβαίνει με όλα τα περιοδικά δρόμου του κόσμου, δεν πωλείται στα συνήθη σημεία διάθεσης Τύπου, όπως περίπτερα, αλλά αποκλειστικά και μόνο στους δρόμους της πόλης από διαπιστευμένους πωλητές. Οι πωλητές προέρχονται από ευάλωτες κοινωνικά πληθυσμιακές ομάδες: άστεγοι, άνεργοι και γενικώς άνθρωποι που αποδεδειγμένα ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας . Όπως

κάθε έντυπο μέσο, απαιτεί πολλές ώρες δουλειάς και απασχολεί 7 εργαζόμενους και έχει 23 δημοσιογραφικούς συνεργάτες.

Η “Σχεδία” δρώντας υπό την αιγίδα μιας μεγάλης ΜΚΟ με πολλές ταυτόχρονες δράσεις, χρησιμοποιεί εθελοντές σε εβδομαδιαία βάση με τον αριθμό τους να κυμαίνεται ανάλογα την περίπτωση, με ένα μέσο όρο περίπου 10 εθελοντών. Οι υπηρεσίες που προσφέρονται είναι είτε εξειδικευμένες που αφορούν την έκδοση του περιοδικού, είτε όχι, με τον ανεφοδιασμό των πωλητών με περιοδικά, ή την ενθάρρυνσή τους. Η διάρκεια απασχόλησης των εθελοντών είναι συνήθως 3-5 ώρες, ή σε κάποιες περιπτώσεις, όσες χρειάζεται ώστε να ολοκληρωθεί η όποια δράση που είναι σε εξέλιξη. Οι εθελοντές περιστασιακά αμείβονται με κουπόνια υπηρεσιών σε άλλες κοινωνικές επιχειρήσεις, ή αν πρόκειται για πολύωρη δράση, η Σχεδία αναλαμβάνει το φαγητό τους. Η μεγαλύτερη συμμετοχή εθελοντών θα ήταν εξαιρετικά ευτυχής και θα έλυne αρκετά προβλήματα κυρίως στη διανομή των φύλλων. Τα αποτελέσματα της εθελοντικής δράσης θεωρούνται πολύ ενθαρρυντικά και δεν περιορίζονται στην παραγωγικότητα, αλλά στη συναισθηματική ικανοποίηση που λαμβάνουν τόσο οι εθελοντές, όσο και οι άνθρωποι που βοηθούνται. Η κινητοποίηση των εθελοντών φαίνεται να είναι πιο εύκολη απ' ό τι παλιότερα, με σημαντική αύξηση στους εθελοντές που κινητοποιούνται διαδικτυακά. Η χρηματοδότηση γίνεται μέσα από επιδοτούμενα προγράμματα, δωρέες και τις πωλήσεις του περιοδικού. Η μεγαλύτερη αλλαγή που θα βελτίωνε την υπάρχουσα κατάσταση είναι η αλλαγή νοοτροπίας για τους άστεγους και τους περιθωριοποιημένους πληθυσμούς στην πόλη.

5.1.4 Συνεργατικό Καφενείο Θησείου “6”

Το “6” είναι ένα από τα πολλά συνεργατικά καφενεία που έχουν ανοίξει στην Αθήνα, και λειτουργεί από το 2013. Είναι το πρώτο που συνετάχθη με τη σχετική πρωτοβουλία του περιοδικού “Σχεδία” , “Ένας καφές που περιμένει” , που προσφέρει δωρεάν καφέ σε άπορους που επισκέπτονται το καφενείο. Η Κοινωνική επιχείρηση αυτή ξεκίνησε από 6 μέλη, εξού και η ονομασία της, ενώ δεν χρησιμοποιεί τη βοήθεια κανενός εθελοντή. Ο λόγος για τον οποίο γίνεται αυτό, είναι το γεγονός ότι οι ελεγκτικοί μηχανισμοί είναι ιδιαίτερα αυστηροί με τις κοινωνικές επιχειρήσεις , και δεν υπάρχει τρόπος να πιστοποιηθεί επίσημα ότι κάποιος που απασχολείται σε ένα χώρο όπως ένα παραδοσιακό καφενείο προσφέρει τις υπηρεσίες του αφίλοκερδώς. Η συμμετοχή τους θα έλυνε πολλά από τα προβλήματα που αντιμετωπίζονται κυρίως όταν γίνεται κάποια εκδήλωση και υπάρχει αρκετός κόσμος στο καφενείο, αλλά με το φόβο του ελέγχου από τις αρμόδιες υπηρεσίες , δεν προχωρούν σε κάτι τέτοιο. Η χρηματοδότηση της επιχείρησης γίνεται αποκλειστικά και μόνο από τον κύκλο εργασιών της και τα έσοδα του καφενείου. Η αλλαγή που πιστεύουν ότι θα βελτιώνει την κατάσταση είναι η θεσμοθέτηση του ρόλου του εθελοντή σε πιο συγκεκριμένα πλαίσια.

5.1.5 MaMaMa

Το 2015 δημιουργήθηκε στη Νέα Σμύρνη η ΚοινΣΕπ Κοινωνικής Φροντίδας MAMAMA, μια επιχείρηση που έχει ως βασικό στόχο να συμβάλλει στο Ευ Ζήν της εγκύου, της νέας μητέρας, του βρέφους και του παιδιού. Μέσα από συνεργασίες με επαγγελματίες

και συλλόγους που έχουν ανάλογο μεράκι και στόχους προσπαθεί να βελτιώνει τις υπηρεσίες που προσφέρει στις οικογένειες που τις χρειάζονται και να βοηθήσει μέλλουσες και νέες μητέρες να περάσουν την περίοδο της εγκυμοσύνης και της γονεϊκότητας απαλλαγμένες από τον φόβο και την ανασφάλεια που προκαλεί η ελλειπής ενημέρωση και η παραπληροφόρηση.

Η εθελοντική συμμετοχή στην MAMAMA είναι σπάνια και αφορά κυρίως κάποιο άτομο με πολύ εξειδικευμένες γνώσεις, που συμμετέχει για 3-5 ώρες σε κάποιο ενδεχόμενο σεμινάριο χωρίς να προβλέπεται κάποια συγκεκριμένη ανταποδοτική αποζημίωση. Απασχολεί περίπου 10 εργαζομένους, οι περισσότεροι των οποίων είναι ιατρικά εξειδικευμένοι σε διάφορους τομείς που αφορούν τη μητρότητα, όπως σύμβουλο θηλασμού ή διατροφολόγο. Η κάλυψη αναγκών για υπηρεσίες που δεν μπορούν να καλυφθούν από την επιχείρηση, γίνεται με τη χρήση συνεργατών, που όμως δεν προσφέρουν πάντα αφίλοκερδώς τις υπηρεσίες τους. Για τη χρηματοδότηση της επιχείρησης, εκτός από τις συνδρομές στα προγράμματα, έχει αναπτυχθεί μία σειρά βρεφικών δερμοκαλλυντικών τα οποία πωλούνται λιανικώς. Η συμμετοχή περισσότερων εθελοντών στον τομέα της φροντίδας βρεφών και μητέρων θεωρείται εξαιρετικής σημασίας και απόλυτα συμβατή με την ευαισθησία που απαιτείται και για τις δύο αυτές δραστηριότητες. Τα αποτελέσματα της εθελοντικής δράσης κρίνονται ως σημαντικά μεν αλλά όχι αρκετά ώστε να αλλάξουν τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί η επιχείρηση. Επίσης ξανά εμφανίζεται το θέμα της νομιμότητας της εθελοντικής εργασίας και οι επιπλοκές που αυτό μπορεί να επιφέρει. Η αλλαγή που προτείνεται είναι η ενημέρωση από τα ΜΜΕ στο εθελοντικό έργο και η προαγωγή των αποτελεσμάτων των ΚΟΙΝΣΕΠ στην τοπική κοινωνία.

5.1.6 Αμφιτρίτη

Η «Αμφιτρίτη ΚΟΙΝΣΕΠ» είναι Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση Ένταξης και έχει ως σκοπό την ένταξη στην οικονομική και κοινωνική ζωή ατόμων που ανήκουν σε Ευάλωτες Ομάδες Πληθυσμού και ΑΜΕΑ. Στους τομείς δραστηριοποίησης της «Αμφιτρίτης ΚΟΙΝΣΕΠ» περιλαμβάνεται η ανάπτυξη της πλατφόρμας "Greece4all.eu", της πρώτης πολύγλωσσης διαδικτυακής εφαρμογής στην Ελλάδα, για την προβολή των εγχώριων προσβάσιμων υποδομών και υπηρεσιών, στους εισερχόμενους τουρίστες καθώς και παροχή συμβουλευτικών και εκπαιδευτικών υπηρεσιών, σχετικά με θέματα βελτίωσης της προσβασιμότητας, αξιοποιώντας την τεχνογνωσία ειδικών επιστημόνων, καλές πρακτικές από τη διεθνή πραγματικότητα αλλά και την εμπειρία των μελών της.

Οι εθελοντές που προσφέρουν τις υπηρεσίες τους συχνά, και αριθμούν περίπου 5 άτομα, χωρίς να υπάρχει περιορισμός στις ώρες που απασχολούνται, αναλαμβάνουν κατά κύριο λόγο μεταφράσεις σε διάφορες γλώσσες του περιεχομένου του διαδικτυακού τόπου "Greece4all.eu". Η μεταφράσεις γίνονται αφίλοκερδώς, και κατά κανόνα οι εθελοντές αποστέλλουν τα αποτελέσματα της δουλειάς τους σε ηλεκτρονική μορφή. Η χρηματοδότηση της επιχείρησης γίνεται κυρίως με επιχορηγήσεις από ειδικά προγράμματα ή Σωματεία που αφορούν άτομα με ειδικές ανάγκες. Η μεγαλύτερη συμμετοχή εθελοντών κρίνεται ζωτικής σημασίας και ήδη βρίσκονται σε εφαρμογή προγράμματα κινητοποίησης εθελοντών σε συνεργασία με Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα.

5.2 Οικονομική αποτίμηση

Για να μπορέσουμε να έχουμε μία εικόνα για τα οικονομικά οφέλη από τα παραπάνω παραδείγματα θα χρησιμοποιηθεί η μέθοδος του Voluntary Action Directorate, ώστε να υπολογιστεί η οικονομική αξία των εθελοντών.

Ο τρόπος υπολογισμού ακολουθεί την εξής διαδικασία:

- Εύρεση ετήσιων ωρών απασχόλησης εθελοντών
(ώρες*ημέρες*εβδομάδες*αριθμός εθελοντών)
- Εύρεση ισοδύναμου αριθμού κανονικά εργαζομένων (Διαίρεση με τον αριθμό ωρών σε οχτάωρη απασχόληση όλο το χρόνο)
- Υπολογισμός συνολικού κόστους ισοδύναμων εργαζομένων

Με αυτό τον τρόπο , μπορούμε να έχουμε μία εικόνα για το μέγεθος των οικονομικών πόρων που εξοικονομούνται από την εθελοντική δραστηριότητα.

Κάνοντας τους υπολογισμούς, καταλήγουμε στο ότι οι Κοινωνικές Επιχειρήσεις που απασχολούν με μεγαλύτερη συχνότητα εθελοντές, έχουν πολύ μεγαλύτερα οικονομικά οφέλη και συγκεκριμένα η “Σχεδία” εξοικονομεί ετησίως 16.333,32 € και η “Αμφιτρίτη” 11.781,00 €. Σε αντίθεση με τις άλλες δύο επιχειρήσεις που εξοικονομούν ετησίως 918,92€ για το Συνεταιρισμό Γονέων Χαλανδρίου και 376,99 € για τον χώρο MaMaMa αντίστοιχα. Το ενυπωσιακό είναι πως στην περίπτωση του Συνεταιρισμού Γονέων Χαλανδρίου συνυπολογιστούν οι ώρες που τα δέκα μέλη αφιερώνουν καθημερινά σε διάφορες εργασίες, η συνολική αποτίμηση φτάνει τα 21.339 €. Αυτά το ποσά αντιπροσωπεύουν το ποσό που θα έπρεπε να δαπανηθεί ώστε να παραχθεί η ίδια δουλειά από εργαζόμενους κι

όχι από εθελοντές, και συνιστούν μία μεγάλη ανάσα στις επιχειρήσεις που τις αφορούν.

6. Συμπεράσματα

Οι Κοινωνικές Επιχειρήσεις είναι η ραχοκοκκαλιά του Τρίτου τομέα στην Ελλάδα και φάνηκε να μπορούν να διαδραματίσουν έναν πολύ σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της κοινωνικής συνοχής που δέχτηκε πολλά πλήγματα με την έναρξη αλλά και τη συνέχιση της οικονομικής κρίσης.

Η δυσκολία χρηματοδότησης και η πρακτική ανυπαρξία επιδοτούμενων προγραμμάτων, θα έκανε κάποιον να πιστεύει ότι οι κοινωνικές επιχειρήσεις θα στρέφονταν σε μεγάλο βαθμό στην εθελοντική κίνηση ώστε να εξοικονομήσουν πόρους , κάτι που όμως όπως φαίνεται να συμβαίνει μόνο περιστασιακά. Η καθημερινή λειτουργία των Κοινωνικών επιχειρήσεων έρχεται εις πέρας στο μεγαλύτερο μέρος της από τα μέλη και τους εργαζόμενους σε αυτές. Η εθελοντική δράση περιορίζεται σε εξειδικευμένη προσφορά και σε σχετικά μικρή συχνότητα, όταν θα υπάρξει κάποια έκτακτη δράση . Είναι εδώ χρήσιμο να παρατηρηθεί ότι τα μέλη των ΚΟΙΝΣΕΠ , εφόσον δε συμμετέχουν στην διανομή των κερδών, θεωρούν την ενασχόλησή τους ως εθελοντική εργασία , σύμφωνα με τον ορισμό που δόθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο. Αυτό, σε συνδυασμό με τη λιγότερο ανεπτυγμένη οργανωτικά κίνηση του εθελοντισμού σε σχέση με τα ευρωπαϊκά πρότυπα και την αδυναμία να αποδειχθεί ότι δεν γίνεται εκμετάλλευση της εργατικής νομοθεσίας σε περίπτωση ελέγχων της αρμόδιας υπηρεσίας του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας, αποτρέπουν τις Κοινωνικές Επιχειρήσεις να έχουν σε καθημερινή βάση εθελοντές που να προσφέρουν έργο και να βοηθούν στην εξοικονόμηση οικονομικών και παραγωγικών πόρων, κάτι που είναι αντίθετο με αυτό που θα περίμενε κανείς μιας και δύο τόσο ισχυρές συνιστώσες του τρίτου τομέα δεν φαίνεται να συνεργάζονται όσο καλά θα μπορούσαν στην

ελληνική πραγματικότητα. Τα αποτελέσματα της οικονομικής αποτίμησης δείχνουν ότι οι ΚΟΙΝΣΕΠ εκείνες που κάνουν χρήση έστω όχι και τόσο εκτεταμένων εθελοντικών πόρων εξοικονομούν μεγάλα ποσά που διαφορετικά θα έπρεπε να βρεθούν από άλλες πηγές προκειμένου να απασχοληθεί ισοδύναμο προσωπικό.

Σε ότι αφορά την προσφορά των εθελοντών, αυτή φαίνεται να βρίσκεται σε ανοδική τάση, και αυτή η κινητοποίηση φαίνεται να αποδίδει καρπούς χάρη στη μαζική χρήση του διαδικτύου και της προώθησης των δράσεων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Αυτή είναι μια αισιόδοξη παρατήρηση που συνδέει την συρρίκνωση του κοινωνικού κράτους με την άνοδο του εθελοντικού κινήματος, σαν μια αντίδραση της κοινωνίας και της ενεργοποίησης των πολιτών.

Οι Κοινωνικές Επιχειρήσεις τέλος, θα πρέπει να επενδύσουν ακόμα περισσότερο στην προβολή του έργου τους, ώστε να αποτελέσουν παράδειγμα και φορέα αφύπνισης του κοινωνικού κεφαλαίου. Τα αποτελέσματα των δράσεών τους είναι ο μόνος τρόπος ώστε να αποκτήσει ο Τρίτος Τομέας υποστηρικτές και να μεγενθύνουν με αυτόν τον τρόπο τη δράση τους και άρα και τον κοινωνικό τους αντίκτυπο. Τα περιθώρια βελτίωσης είναι μεγάλα και ακολουθώντας το ιδεολογικό πλαίσιο της επίλυσης των κοινωνικών προβλημάτων, σε συνδυασμό με την συγκρότηση θεσμικού πλαισίου για τον εθελοντισμό αλλά και την αλλαγή εθελοντικής κουλτούρας της ελληνικής κοινωνίας, ο Τρίτος Τομέας έχει τη δυνατότητα να μεταμορφώσει τις τοπικές κοινωνίες, να αναδείξει τον πολιτισμό, τη βιώσιμη ανάπτυξη και να καταπολεμήσει τον κοινωνικό αποκλεισμό.

7. Βιβλιογραφία

Βουτσάκης Β., (2004): Εθελοντές και κράτος: Οι σειρήνες της σύμφυσης.

Γιάννης Ν., 2007 «Ορισμοί και εννοιολογική κατηγοριοποίηση των ΜΚΟ, ομιλία στο Πολιτιστικό Κέντρο «Ελληνικός Κόσμος», 13/3/07

Δημητράκος Δ., (2002): Η ιδέα της Κοινωνίας των πολιτών στο Κράτος και Κοινωνία των Πολιτών. Μακρυδημήτρης Α., Μεταμεσονύκτιες Εκδόσεις, Αθήνα.

Ε.Ε. (2013), Κοινωνική οικονομία και κοινωνική επιχειρηματικότητα, Οδηγός για την Κοινωνική Ευρώπη, τ. 4, , Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Έρευνας για τις Συνεργατικές και Κοινωνικές Επιχειρήσεις Λουξεμβούργο

Εθελοντισμός, (2007), «Τι είναι και τι θέλουν οι εθελοντές», http://www.ethelontismos.gr/progr_062.html

Εθνικό Θεματικό Δίκτυο Κοινωνικής Οικονομίας κ.π. Equal ά κύκλου (2005), Οδηγός ίδρυσης και λειτουργίας κοινωνικών επιχειρήσεων, Υπ. Απασχόλησης & επτά (7) Αναπτυξιακές Συμπράξεις Κοινωνικής Οικονομίας κ.π. Equal, Αθήνα.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γ.Δ. Απασχόλησης και Κοινωνικών Υποθέσεων (2003), Μελέτη : Τρίτο σύστημα και απασχόληση, Υπηρεσία επίσημων εκδόσεων των ευρωπαϊκών κοινοτήτων, Λουξεμβούργο

Κετζετσοπούλου Μ. (2005), Μελέτη υποβληθείσα στην Διαχειριστική Αρχή Υπ. Απασχόλησης και στο Εθνικό Θεματικό Δίκτυο Κοινωνικής Οικονομίας με θέμα Κοινωνική οικονομία – Εννοιολογικοί ορισμοί και υπάρχουσα κατάσταση, κ.π. Equal ά κύκλου, Αθήνα.

Μουζέλης Ν., (1998): Νεωτερικότητα, ύστερη ανάπτυξη και κοινωνία των πολιτών,

Κοινωνία Πολιτών, Έκδοση της Ένωσης Πολιτών για την Παρέμβαση, Εκδόσεις Παπαζήση, τ.1

Μπουμπούκα, Α., (2007), «Εθελοντές με το σταγονόμετρο», online άρθρο στην ιστοσελίδα ΥΛΗ, http://www.forest.gr/portal/index.php?option=com_content&task=view&id=252

Οδηγός Κοινωνικών Επιχειρήσεων (2013) , ΤΕΙ Σερρών, Μονάδα Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας, Σέρρες

Φουρνογεράκης Π, (2008), Η Φλόγα του εθελοντισμού στην καρδιά της νεοπλασίας.

Χρυσάκης Μ, Ζιώμας Δ, Χατζαντώνης Δ, Καραμητροπούλου Ντ. (2002), Προοπτικές απασχόλησης στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

Adamowicz L, P Boxall, M Williams, J Louviere: Stated preference approaches for measuring passive use values: choice experiments and contingent valuation. American journal of agricultural economics 80 (1), 64-75

Aspen University, (2004), «Volunteer Sustainability: How Non Profits Can Sustain Volunteers' Commitment», Snapshots online, issue 36

Borzaga C. & Defourny J. (επιμέλεια), (2001), The Emergence of Social Enterprise, Λονδίνο: Routledge.

Brown J. (2003), Defining social enterprise, University of Bristol, United Kingdom.

Butcher, Jacqueline (2010). Mexican solidarity: Citizen participation and volunteering, New York, Springer-Verlag.

Chell, E. (2007), Social enterprise and entrepreneurship towards a convergent theory of the entrepreneurial process. International Small Business Journal, 25(1), 5-26.

Defourny J., (2001), From third sector to social enterprise. Στο: Borzaga, C. & J. Defourny, eds. (2001), The Emergence of Social Enterprise, Routledge, London and New York, 1-18

E.M.E.S. EUROPEAN NETWORK (1998), “3rd sector”, Newsletter τεύχος 1,2, Νοέμβριος

1998

Gooby T., (1991): “Welfare State Regimes and Welfare Citizenship”. Journal of European Social policy, 1, 93-105.

Leontidou, L., Afouxenidis, A. & Kourliouros, E. (2002), Causes of Urban Sprawl in Athens and East Attica, 1981-2001, Πρώτη Ετήσια Έκθεση προς την EC, Energy, Environment and Sustainable Development, Socio- Economic Aspects of Environmental Change in the Perspective of Sustainable Development.

Mertens, S. (1999), Nonprofit organizations and social economy: two ways of understanding the third sector, Annals of Public and Cooperative Economics, 70 (3), 501-520.

Moulaert, F. and Ailenet, O. (2005), Social economy, third sector and solidarity relations: a conceptual synthesis for history of present, Urban Studies, 42 (1), 2037-2053.

Norberto B., (1998): Κοινωνία Πολιτών, Οι διαφορετικές έννοιες του όρου, Κοινωνία Πολιτών, Έκδοση της Ένωσης Πολιτών για την Παρέμβαση, Εκδόσεις Παπαζήση, τ.1.

Nyssens M. (2006), Social enterprise. At the crossroads of market, public policies and civil society, Routledge, London

Putnam, R. D. (2002): “Proposed Questions for CPS on Social Capital”, παράρτημα στο L.Hudson and C. Chapman, “The Measurement of Social Capital in the United States”

Smallbone D., Evans M., Ekanem Ig., Butters S. (2001), Researching social enterprise, Middlesex University, London

Statistics Canada (2005). Satellite account of nonprofit institutions and volunteering: 1997- 2001. Ottawa, Statistics Canada.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

1. Πόσο συχνά απασχολείτε/συμμετέχουν εθελοντές

- ☐ Καθημερινά
- ☐ Συχνά
- ☐ Περιοδικά
- ☐ Σπάνια
- ☐ Ποτέ

2. Πόσοι εθελοντές συμμετέχουν ;

- ☐ 1-5
- ☐ 5-15
- ☐ 15 – 30
- ☐ Άνω των 30

3. Πόσες ώρες απασχολούνται οι εθελοντές ανα μέρα δράσης

- ☐ 1 - 3
- ☐ 3 - 5
- ☐ 5 - 8
- ☐ Όσες χρειάζεται
- ☐ Όσες επιθυμούν

4. Πόσοι εργαζόμενοι απασχολούνται ;

- ☐ 1-5
- ☐ 5-15
- ☐ 15 – 30
- ☐ Άνω των 30

Ανοιχτές ερωτήσεις

5. Τι είδους Κοινωνική Επιχείρηση είστε;

6. Ποιο το είδος της προσφοράς; (Γενικό ή εξειδικευμένο)

7. Ποια είναι η βασική πηγή χρηματοδότησης;

8. Λαμβάνουν οι εθελοντές κάποιου είδους αποζημίωση για την προσφορά τους;

9. Θα θέλατε να έχετε περισσότερη συμμετοχή εθελοντών;

10.Πως θα χαρακτηρίζατε τα αποτελέσματα της εθελοντικής δράσης;

11. Ποιος ο κυριότερος λόγος για τον οποίο δε χρησιμοποιείτε εθελοντές;

12. Είναι εύκολη η κινητοποίηση εθελοντών;

13. Ποιά είδους αλλαγή θα βελτίωνε την υπάρχουσα κατάσταση κατά τη γνώμη σας ;

14. Κενή ερώτηση
